

КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

**Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи
для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
освітньої програми «Освітні, педагогічні науки
(Інклюзивна освіта)»
галузі знань А Освіта
спеціальності А1 Освітні науки
денної та заочної форм навчання**

УДК 376(07)

К 66

До друку

Голова вченої ради факультету цифрових, освітніх та соціальних технологій ЛНТУ
_____ Г.А. Герасимчук

Затверджено вченою радою факультету цифрових, освітніх та соціальних технологій ЛНТУ, протокол № __ від «__» _____ 2026 року

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозитарій ЛНТУ
Директор бібліотеки _____ Н.П. Поліщук

Рекомендовано до видання на засіданні кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ, протокол № __ від _____ 2026 року.

Завідувач кафедри соціогуманітарних технологій _____ О.М. Жук

Укладач: _____ Н.А. Савчук, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Рецензент: _____ Л.П. Стасюк, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки

Відповідальний за випуск: _____ О.М. Жук, кандидат історичних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Корекційна педагогіка : методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньої програми «Освітні, педагогічні науки» (Інклюзивна освіта) галузі знань А Освіта спеціальності А1 «Освітні науки» денної та заочної форм навчання / уклад. Н.А. Савчук. Луцьк: ЛНТУ, 2026. 64 с.

Методичні рекомендації спрямовані на допомогу магістрам денної та заочної форм навчання за спеціальністю А1 «Освітні науки» в підготовці практичної та самостійної роботи і містять різноманітні форми та методи навчальної роботи, що сприяє їх самоосвіті і формуванню психолого-педагогічних умінь і навичок, необхідних у професійній діяльності. Для перевірки засвоєних знань запропоновано тестові завдання.

© Савчук Н.А., 2026

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Мета та завдання навчальної дисципліни.....	5
Зміст дисципліни за модулями.....	7
Технологічні аспекти.....	9
Плани практичних занять	14
Індивідуальне науково-дослідне завдання.....	56
Завдання для самостійної роботи.....	59
Рекомендовані джерела інформації.....	61

ПЕРЕДМОВА

Виховання всебічно розвинутої особистості передбачає набуття певної суми знань, умінь і навичок в освітньому процесі. Важливою складовою цього процесу є організація практичної та самостійної роботи здобувачів, що визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача.

На сучасному етапі розвитку освітньої системи в Україні активного впровадження набуває інтегрування дітей із порушеннями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір. Цим зумовлює суттєве оновлення змісту, організаційних форм і технологій навчання на основі сучасних інноваційних підходів, забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей у навчальному процесі.

Згідно світових тенденцій та національного досвіду України передбачені різні форми організації освіти і соціалізації для дітей із порушеннями фізичного та (або) психічного розвитку, зокрема в умовах загальноосвітніх установ для дітей із нормальним розвитком (так зване інтегроване та інклюзивне навчання і виховання). Звичайно, в таких установах працюють фахівці із загальноосвітньою чи загально-психологічною підготовкою, які з особливостями дітей із порушеннями психофізичного розвитку та специфікою їх навчання і виховання в достатній мірі незнайомі. Враховуючи, що такі діти потрапляють у різні типи установ, де перебувають разом з дітьми, котрі мають нормальний розвиток, і потребують спеціальної корекційно-спрямованої роботи для збереження їх розвитку, виправлення і компенсації певних вад, відхилень у процесі соціалізації, є потреба в ознайомленні майбутніх фахівців у сфері інклюзивної освіти з основами корекційної педагогіки.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета курсу – ознайомити здобувачів із підходами держави і суспільства до організації освіти дітей, які мають суттєві недоліки психофізичного розвитку, основними поняттями корекційної педагогіки, особливостями і закономірностями розвитку різних категорій осіб з психофізичними порушеннями, комплексним діагностичним обстеженням дітей та комплектуванням освітніх установ для них, а також диференційованими та індивідуальними механізмами і прийомами корекційного навчання і виховання кожної із категорій дітей.

Навчальна дисципліна «Корекційна педагогіка» є інтегральним теоретичним курсом, що охоплює питання філософії освіти, методології, наукових основ психолого-педагогічних явищ та власне педагогічного знання, обумовленого пошуком нових стратегій та тактик інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Опанування курсу сприятиме формуванню нової освітньої парадигми у магістрів, поглиблення знань про організацію, зміст корекційної освіти в Україні, дозволить набути загальнокультурні та професійні компетенції, необхідні для розв'язання складних завдань та проблем в галузі освітніх, педагогічних наук, професійній діяльності, в процесі навчання, що передбачає застосування відповідних освітніх, педагогічних інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Програма охоплює основні теми і розділи курсу «Корекційна педагогіка», формує у здобувачів усвідомлене розуміння основних положень корекційної педагогіки. Систематична та активна самостійна робота, опрацювання навчального матеріалу на практичних заняттях спрямовані на збагачення загального світогляду здобувачів.

Викладання корекційної педагогіки здійснюється в тісному взаємозв'язку із педагогікою вищої школи, психологією вищої школи, інклюзивною освітою, соціальною реабілітацією, інформаційними технологіями та технічними засобами інклюзивного навчання та іншими дисциплінами, що забезпечують належний рівень розвитку культури, необхідний для професійної діяльності майбутнього фахівця.

Завдання вивчення дисципліни передбачають систематизацію знань здобувачів щодо основних положень корекційної педагогіки, формування у здобувачів позитивного професійного та загальнолюдського ставлення до осіб з порушеннями психофізичного розвитку, готовність фахово здійснювати моніторинг їхнього розвитку, своєчасно виявляти відхилення та здійснювати правильний психолого-педагогічний супровід дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку; формування навичок та вмінь творчо застосовувати професійні знання на практиці.

Викладання дисципліни здійснюється шляхом читання лекцій, проведення практичних занять, самостійної роботи і написання рефератів, що містять аналіз ступеня висвітлення певного питання в підручниках та наукових дослідженнях.

Підготовка до практичного заняття передбачає опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу; пошук додаткових джерел інформації по темі практичного заняття в друкованому вигляді (монографії, науково-популярні видання, наукові та популярні статті) – в бібліотеках та в електронному вигляді – в мережі INTERNET; розширення кола використовуваних джерел: використання

науково популярних фільмів, телепередач, аудіо записів, художніх фільмів – з обов'язковим записом на електронні носії та ануванням щодо змісту і можливостей використання; складання конспектів (з дотриманням правил конспектування та чіткими посиланнями на літературу), структурних схем по темі практичного заняття. Самостійна робота спрямована на опрацювання тих питань теми, що не висвітлювалися в лекціях та не опрацьовувалися на практичних заняттях: у формі детального конспекту першоджерела чи реферативного повідомлення, що містить аналіз ступеня висвітлення певного питання в підручниках та наукових дослідженнях.

Матеріали рекомендацій для практичних занять і самостійної роботи здобувачів з курсу «Корекційна педагогіка» мають таку **структуру**:

- на початку кожної теми подано методичні вказівки щодо організації самостійної роботи здобувачів при підготовці даної теми;
- вказано перелік питань по темі практичного заняття для усної відповіді;
- означено основні поняття до кожної теми, які обов'язково мають бути відображені здобувачом у зошиті (словнику);
- визначено питання для роздумів, обговорення та самоконтролю знань;
- передбачено завдання для практичного виконання, що виступають узагальненням опрацьованого теоретичного матеріалу;
- наведено теми доповідей і рефератів (відповідно до теми та проблем, які розглядатимуться на практичному занятті);
- запропоновано творчі завдання (проблемні ситуації), що спрямовані на розвиток умінь застосовувати набуті теоретичні знання в практиці психологічної роботи;
- тестові завдання для поточного контролю засвоєння питань теми.

Вивчення дисципліни «Корекційна педагогіка» супроводжується проведенням контролю за якістю отриманих здобувачами знань, навичок та вмінь, здійснюється викладачами під час практичних занять, індивідуальних контрольних співбесід. Головною метою практичних, самостійних занять є поглиблення теоретичних знань, удосконаленням практичних навичок та вмінь фахівця з інклюзивної освіти.

Завершується викладання дисципліни для здобувачів ОПП «Освітні, педагогічні науки» (Інклюзивна освіта) іспитом.

Після завершення вивчення дисципліни здобувач повинен:

знати:

- загальні основи дисципліни, зокрема: предмет і завдання корекційної педагогіки і спеціальної психології; види порушень психофізичного розвитку та їх причини; комплексну диференціальну діагностику відхилень у психофізичному розвитку; освітні установи для осіб з порушеннями психофізичного розвитку та їх комплектування;

- психолого-педагогічну характеристику дітей з різними порушеннями психофізичного розвитку та особливості роботи з ними в умовах корекційної та інклюзивної освіти;

- зміст і форми роботи з родинами, які виховують дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

вміти:

- здійснювати моніторинг розвитку дітей, що мають труднощі у навчанні та адекватно оцінювати причини, які ці труднощі спричиняють;

- своєчасно виявляти відхилення у розвитку учнів та здійснювати правильний психолого-педагогічний супровід дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку;

- здійснювати індивідуальний та диференційований підхід до учнів з порушеннями психофізичного розвитку в умовах інтегрованої та інклюзивної освіти;

- формувати готовність здорових учнів до позитивної спільної взаємодії з однолітками, що потребують корекції психофізичного розвитку;

- проводити роботу з батьками щодо надання їм правильної інформації про осіб з порушеннями психофізичного розвитку.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ЗА МОДУЛЯМИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

ТЕМА 1. Предмет корекційної педагогіки та основні напрямки діяльності.

Предмет, цілі, завдання, принципи і методи корекційної педагогіки. Основні категорії корекційної педагогіки. Поняття аномального розвитку (дизонтегенез). Поняття «аномальна дитина». Особливості аномального розвитку. Галузі спеціальної педагогіки - олігофренопедагогіка, тифлопедагогіка, сурдопедагогіка, логопедагогіка, аутологія, артопедагогіка. Основні терміни корекційної педагогіки. Реабілітація. Адаптація. Інтеграція (з латинської «об'єднання»). Моделі ставлення суспільства до людей з обмеженими можливостями життєдіяльності.

ТЕМА 2. Загальна характеристика дітей з обмеженими можливостями

Сутність поняття «дитина з особливими освітніми потребами» та сучасні наукові синоніми. Категорії дітей з особливими освітніми потребами. Класифікації порушень розвитку дитини. Види порушень психофізичного розвитку та їх причини (загальна характеристика). Загальні та специфічні закономірності розвитку, навчання і виховання дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку. Відмінності вторинних відхилень у розвитку від первинних. Особливості процесу порушеного розвитку.

Література: [1-21].

ТЕМА 3. Комплексна диференціальна діагностика відхилень у психофізичному розвитку та його моніторинг

Єдність діагностики та корекції в роботі з аномальними дітьми. Види діагностики. Принципи діагностики порушень психофізичного розвитку. Організація діагностичної роботи в діяльності медико-педагогічних консультацій. Порядок комплектування установ освіти для аномальних дітей. Відбір дітей до спеціальних закладів. Принципи відбору дітей до спеціальних закладів. ІРЦ,

функції, завдання. Роль педагога загальноосвітніх закладів у вирішенні проблеми відбору дітей.

ТЕМА 4. Педагогічні системи освіти осіб з порушеннями слуху

Предмет і завдання сурдопедагогіки. Причини порушень слуху. Діагностика стану слухової функції людини. Загальна характеристика дітей з порушеннями слуху. Педагогічні системи спеціальної освіти осіб з порушеннями слуху. Спеціальне навчання дітей з частковим порушенням слуху. Навчання дітей зі зниженим слухом в масовій школі. Спеціальна освіта глухих. Професійна освіта і соціальна адаптація осіб з порушеним слухом.

ТЕМА 5. Спеціальна освіта осіб з порушеннями зору

Предмет і завдання тифлопедагогіки. Загальна характеристика дітей з порушеннями зору. Дошкільна освіта дітей з порушеним зором. Навчання дітей з порушеннями зору в школі. Засоби навчання сліпих і слабозорих. Лікувально-профілактична, санітарно-гігієнічна та відновлювальна робота.

ТЕМА 6. Педагогічна допомога дітям з порушеннями мовлення

Предмет логопедії, її становлення як інтегративної галузі знань. Анатомо-фізіологічні механізми мовлення і її розвиток у дитини. Причини мовних порушень. Класифікації порушень мовлення. Загальна характеристика дітей з порушеннями мови. Система спеціальних установ для дітей з порушеннями мовлення.

ТЕМА 7. Спеціальна освіта осіб з порушеннями опорно-рухового апарату

Види порушень опорно-рухового апарату. Загальна характеристика ДЦП. Структура рухового дефекту при ДЦП. Порушення психіки при ДЦП. Мовні порушення при ДЦП. Корекційна робота при ДЦП. Система спеціалізованої допомоги дітям, які страждають на церебральний параліч.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ВИДІВ ДИЗОНТОГЕНЕЗА І СТРУКТУРА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

ТЕМА 8. Діти із затримкою психічного розвитку.

Спеціальна освіта дітей з труднощами в навчанні (затримка психічного розвитку). Клініко-психолого-педагогічна характеристика дітей із затримкою психічного розвитку. Організація і зміст корекційно-розвиваючого навчання.

ТЕМА 9. Освіта осіб з інтелектуальними порушеннями

Освіта осіб з порушенням розумового розвитку (розумовою відсталістю). Визначення поняття, причини виникнення, клініко-психолого-педагогічна характеристика. Освіта як засіб реабілітації та досягнення незалежного життя. Дитина з порушенням розумового розвитку в освітній установі загального призначення.

ТЕМА 10. Спеціальна освіта при аутизмі і аутистичних рисах особистості.

Поняття про синдром раннього дитячого аутизму і аутистичних рисах особистості. Причини аутизму. Клініко-психолого-педагогічна характеристика. Можливості розвитку, освіти та соціалізації. Корекційно-педагогічна допомога при аутизмі.

ТЕМА 11. Розвиток і освіта дітей зі складними порушеннями розвитку

Поняття про складне порушення розвитку. Основні групи дітей з поєднаними порушеннями і значення їх психолого-педагогічного вивчення. Завдання психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини зі складним дефектом. Психолого-педагогічні основи розвитку і освіти осіб зі складним дефектом. Шляхи і способи організації спеціальної освіти для осіб зі складними порушеннями в розвитку.

ТЕМА 12. Діти з порушеннями поведінки

Дисгармонічний психічний розвиток дітей. Загальна характеристика девіантної поведінки. Форми девіантної поведінки. Психічна декомпенсація невротичного типу. Психічна декомпенсація психопатоподобного типу. Порушення з переважанням емоційно-вольової нестійкості. Порушення з переважанням афективної збудливості. Порушення з переважанням патології потягів. Сучасна типологія дітей з девіацією.

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Практичні заняття. Це (лат. *praktikos* – діяльний) – форма навчального заняття, під час якої науково-педагогічний працівник організовує для здобувачів аналіз окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує навички і вміння їх практичного застосування, через індивідуальне виконання відповідно сформульованих завдань. Основні завдання практичних занять:

- поглиблення та уточнення знань, здобутих на лекціях і в процесі самостійної роботи;
- формування інтелектуальних навичок і вмінь планування, аналізу й узагальнень, опанування навичок організації професійної діяльності;
- накопичення первинного досвіду організації виробництва та технікою управління ним;
- оволодіння початковими навичками керівництва, менеджменту та самоменеджменту.

Структура практичного заняття: попередній контроль знань, навичок і вмінь здобувачів; формулювання загальної проблеми та її обговорення за участю здобувачів; розв'язування завдань та їх обговорення; розв'язування контрольних завдань, їх перевірка й оцінювання. Оцінки за окремі практичні заняття враховують, виставляючи підсумкову оцінку з відповідної навчальної дисципліни.

Практичне заняття може проводитися у вигляді ділової або дидактичної гри, аналізу виробничих ситуацій, роботи з документами, колоквиуму, дискусії, контролю роботи.

На практичних заняттях здобувачі **навчаються:**

- вільно оперувати понятійно-термінологічним апаратом;
- працювати з [із] першоджерелами;
- самостійно мислити і висловлювати|викладати| свої думки;
- отримують|одержують| первинні навички|навички| наукової роботи і публічних|прилюдних| виступів|вирушань|;
- знайомляться|ознайомлюються| з [із] психологічними основами самопізнання і саморозвитку.

В результаті практичних (семінарських) занять здобувачі отримують **навики:**

- самостійної роботи з науковою літературою;
- організації публічного виступу;
- проведення наукової дискусії;
- роботи з першоджерелами в бібліотеці;
- роботи з інтернет-виданнями;
- використання наукового стилю письмової й усної мови;
- роботи з психодіагностичним інструментарієм.

Загальна схема проведення заняття

1. Ознайомлення здобувачів з темою заняття і планом роботи.
2. Повторення і закріплення основних психологічних понять з теми.
3. Публічне представлення доповідей.
4. Групове обговорення прослуханих доповідей під керівництвом викладача.
5. Творча робота (письмова чи усна) або робота з психодіагностичним інструментарієм.
6. Ознайомлення з темою наступного заняття і темами доповідей, рефератів, контрольних робіт, літературу, що рекомендується.

Організація роботи здобувачів

З кожної теми представлені плани занять, основна література, практичні завдання, а також тематика доповідей і рефератів, поданий список додаткової літератури. Основна література має бути вивчена здобувачами і законспектована. Використовуючи додаткову літературу, здобувачи за пропозицією викладача готують реферати по деяких питаннях курсу. Практичні завдання також виконуються письмово в зошиті для практичних занять. Працюючи над рефератами, здобувачи мають використовувати, окрім рекомендованої літератури, додаткові джерела, першоджерела, освітлюючи окремі проблеми психолого-педагогічної науки.

Готуючись до практичного заняття, здобувачові рекомендується виконати наступну роботу:

- підібрати з теми необхідну літературу й опрацювати її;
- продумати і скласти докладний план роботи;
- порівняти розглядувані в літературі факти, виділити в них загальні і власні положення, викласти вивчений матеріал письмово в реферативній формі і підготувати доповідь з тематики реферату (тривалість виступу 5 – 7 хвилин);
- представити роботу у вигляді реферату або конспекту (об'єм статті – 5-7 стор.);
- підготувати необхідні до роботи ілюстрації, уміло використовувати особисті спостереження, досвід і експерименти.

Складання реферату і підготовка до доповіді – важлива форма самостійної роботи здобувачів. В кінці навчального року реферати можуть бути подані здобувачами на конкурс наукових здобувачських робіт.

Самостійна робота здобувача (СПС) – це форма організації навчального процесу, при якій заплановані завдання виконуються здобувачом під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі та має становити не менше 50% часу, передбаченого для виконання основної освітньої програми, з

урахування рекомендацій Міністерства освіти і науки України щодо кількості годин аудиторних занять на тиждень (не менше 1/3 і не більше 2/3 загального обсягу навчального часу, відведеного для вивчення конкретної дисципліни). СРС є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом під час позааудиторної навчальної роботи.

Метою СРС є засвоєння в повному обсязі навчальної програми та послідовне формування самостійності як риси характеру, що відіграє суттєву роль у формуванні сучасної моделі фахівця вищої кваліфікації.

Зміст самостійної роботи здобувача у форматі конкретної дисципліни визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача.

Типи та види самостійних робіт. Проблема організації самостійної роботи здобувачів існувала завжди (відображена ще в працях Сократа, Демокрита, Ж.-Ж. Руссо, Я.А. Коменського, К. Ушинського та ін.) і постійно хвилює викладачів вищої школи, оскільки глибокі міцні знання й стійкі вміння можуть набуватися здобувачами тільки в результаті самостійної. Проте на сьогоднішній день проблема класифікації видів, типів самостійних робіт остаточно не вирішена. Не існує єдиної думки науковців щодо цього. Деякі з авторів виділяють у своїх дослідженнях види, інші – типи самостійних робіт здобувачів.

Найбільш відповідною до завдань вищої школи можна вважати класифікацію *типів самостійних робіт*: відтворюючі самостійні роботи за зразком; реконструктивно-варіативні; евристичні; творчі (дослідницькі).

Види самостійної роботи здобувачів: самостійна робота, що забезпечує підготовку до поточних аудиторних занять; пошуково-аналітична робота; наукова робота; стажування на підприємствах і в організаціях, педагогічна практика.

У науково-педагогічній літературі існує і така *класифікація видів самостійних робіт*:

– набуття нових знань і оволодіння вміннями самостійно застосовувати знання у процесі роботи з навчальною літературою, організації спостережень, експериментів, виконання аналізу формул і графіків, роботи з роздавальним матеріалом;

– закріплення й уточнення знань під час роботи з підручником, при розв'язуванні задач, перегляді навчальних фільмів;

– формування вміння застосовувати знання на практиці у процесі розв'язування задач, креслення схем тощо; – формування умінь і навичок практичного характеру у процесі розв'язування задач, виконання лабораторних робіт практичного характеру;

– формування творчих умінь і навичок при проведенні експериментів з елементами дослідження, виконанні завдань із технічного моделювання і конструювання, розв'язуванні задач, що вимагають комплексного застосування знань.

Залежно від місця проведення виділяють два види самостійної роботи здобувачів :

– аудиторна самостійна робота (здійснюється під безпосереднім керівництвом викладача на лекціях, семінарських і практичних заняттях);

– позааудиторна самостійна робота здобувачів (підготовка до занять, написання рефератів, виконання курсових і дипломних робіт тощо).

За *обов'язковістю виконання здобувачом завдань* виділяють три групи самостійних робіт у формах навчання :

– обов'язкова – передбачена навчальними дисциплінами і робочими програмами (це виконання традиційних домашніх завдань, написання і захист курсових, дипломних і магістерських робіт, а також ті види завдань, які здобувачі самостійно виконують під час навчальної, виробничої і переддипломної практик);

– бажана – наукова й дослідницька робота здобувачів у вищому навчальному закладі передбачає самостійне проведення досліджень, збирання й аналіз наукової інформації; до цієї ж категорії належать аудиторні заняття, участь у роботі наукового здобувачького товариства (гуртки, конференції, підготовка доповідей, тез, статей);

– добровільна – робота в позааудиторний час (участь у внутрікафедральних, міжкафедральних, міжфакультетських, міжвузівських і всеукраїнських олімпіадах, вікторинах, конкурсах тощо).

За *видами діяльності* самостійну роботу здобувачів поділяють на навчально-пізнавальну (через мислення, синтез, аналіз тощо) і професійну (певні конкретні дії здобувача, що їх виконують спеціалісти в умовах виробництва).

У своїх дослідженнях науковці також розглядають:

– репродуктивні самостійні роботи здобувачів (опрацювання лекційного матеріалу, вивчення нового матеріалу за вказаним джерелом інформації, використання теоретичного матеріалу для розв'язання задач за алгоритмом тощо);

– частково-творчі самостійні роботи (вивчення або використання матеріалу за поданими питаннями, підготовка до практичної або лабораторної роботи, розв'язання задач тощо);

– творчі самостійні роботи (ознайомлення з додатковою інформацією з теми лекції, підготовка доповіді, наукових повідомлень, рефератів, переклад спеціальної літератури, розв'язання задач нестандартними методами, виконання курсових, дипломних і магістерських робіт тощо).

Форми самостійної роботи з навчальної дисципліни для здобувачів є різні та визначаються робочою навчальною програмою, залежно від мети, завдань та змісту навчальної дисципліни, специфікою спеціальності і, зокрема:

- опрацювання теоретичних засад прослуханого лекційного матеріалу;

- вивчення окремих тем або питань, що передбачені для самостійного опрацювання;

- переклад текстів встановлених обсягів з однієї мови на іншу;

- виконання домашніх завдань;

- підготовка до семінарських, практичних (лабораторних) занять;

- підготовка до контрольних робіт та інших форм поточного контролю

- систематика вивченого матеріалу курсу перед написанням модулів та іспитом;

- відпрацювання тренінгових програм (завдань) з навчальних дисциплін;
- виконання індивідуальних завдань (написання реферату за заданою проблематикою; підготовка критичного есе на статті зарубіжних і вітчизняних авторів за визначеною тематикою; пошук (підбір) та огляд літературних джерел за заданою проблематикою курсу; аналітичний розгляд наукової публікації;
- написання курсової роботи; написання дипломної роботи тощо).

Мотивація здобувачів до самостійної роботи.

Низку вимог до організації самостійної роботи здобувачів, особливо майбутніх учителів, що сприяє підвищенню результативності навчання, розвиває довірну увагу здобувачів, формує в них здатність міркувати, запобігає формалізму у засвоєнні знань, розвиває активність та самостійність як риси характеру.

При виконанні відтворюючих самостійних робіт здобувачі мають уважно прослухати (або розглянути), запам'ятати й відтворити певний обсяг інформації. Такі роботи дозволяють опанувати навчальний матеріал, але не сприяють розвитку творчої активності виконавців. Реконструктивно-варіативні самостійні роботи забезпечують відтворення не тільки окремих функціональних характеристик знань, але й структури цих знань у цілому.

Під час виконання евристичних самостійних робіт пізнавальна діяльність здобувачів спрямована на розв'язування проблемної ситуації, яку створює педагог. При цьому в них формується вміння бачити навчальну проблему, самостійно виявляти причину її виникнення, розробляти план розв'язання проблеми.

І, нарешті, при виконанні дослідницьких самостійних робіт здобувач навчається розкривати нові сторони досліджуваних явищ, об'єктів, подій, всебічно аналізувати завдання та висловлювати власні судження. Тут виявляються усі розумові здібності здобувача.

Виділяють також *індивідуальну, індивідуалізовану і колективну* самостійні роботи. При організації індивідуальної самостійної роботи здобувачам пропонують такі види завдань: – *фронтальні* – усі здобувачі отримують однакові завдання; – *групові* – кожній групі здобувачів пропонуються різні (не однакові за складністю) варіанти завдань; – *індивідуальні* – окремим здобувачам або всій групі дають різні, але однакові за складністю завдання.

При організації індивідуалізованої самостійної роботи здобувачам пропонують завдання з урахуванням індивідуальних відмінностей у їхніх здібностях до навчання. При колективній самостійній роботі завдання розподіляють по групах. При цьому посилюється фактор мотивації і підвищується інтелектуальна активність. Також забезпечується ефективність навчальної діяльності здобувачів шляхом посилення взаємоконтролю.

Низка вимог щодо організації самостійної роботи:

1. Організація самостійної роботи у всіх ланках навчального процесу, в тому числі й на етапі засвоєння нового матеріалу.
2. Вмотивованість навчального завдання (для чого, чому сприяє).
3. Чітка постановка пізнавальних задач.
4. Алгоритм, метод виконання роботи, усвідомлення здобувачом способів її виконання.

5. Комплексний підхід до організації самостійної роботи здобувачів за всіма формами аудиторної роботи.

6. Поєднання всіх рівнів (типів) самостійної роботи.

7. Забезпечення накопичення здобувачами фонду загальних прийомів, умінь, способів розумової праці, за допомогою яких засвоюються знання.

8. Формування активної позиції здобувачів, здобувачи – безпосередні учасники процесу пізнання.

9. Спрямованість завдань для самостійної роботи не стільки на засвоєння окремих фактів, скільки на розв'язання проблем.

10. Навчання здобувачів бачити і формулювати проблеми, самостійно їх вирішувати, вибірково використовуючи для цього наявні знання, уміння і навички, перевіряти здобуті результати.

11. Активізувати розумову діяльність здобувачів треба, надаючи їм роботу, що вимагає посиленого розумового напруження.

12. Диференціація та індивідуалізація самостійної роботи.

13. Визначення видів консультаційної допомоги (консультації – настановчі, тематичні, проблемні).

14. Визначення критеріїв оцінювання навчальних досягнень здобувачів.

15. Забезпечення контролю за якістю виконання (вимоги, консультації). Урізноманітнення видів і форм контролю (колоквіум, контрольні роботи, тести тощо).

16. Створення необхідного методичного матеріалу для організації самостійної роботи здобувачів.

Ефективність самостійної роботи здобувачів зумовлюється насамперед сформованістю пізнавальних мотивів; адаптивними можливостями здобувачів до індивідуального самостійного розвитку в умовах процесу навчання; якісною та доступною науково обґрунтованою інформаційно-методичною базою; чітким налагодженим контролем за її виконанням.

Методи оцінювання роботи здобувачів: поточне опитування на заняттях, оцінка самостійної роботи, оцінка активності здобувача в ході дискусії при обговоренні повідомі, оцінка модульного тестового завдання.

Змістовий модуль 1. Загальні питання корекційної педагогіки Практичне заняття № 1 (2 год.)

Тема. Загальні особливості корекційної педагогіки

Методичні вказівки: розкрити поняття корекційної педагогіки як науки, що досліджує процес диференціації навчання, виховання й розвитку дітей з особливими освітніми потребами, займається пошуком найбільш результативних шляхів і засобів, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження, подолання відхилень у розвитку дітей. Окреслити мету, цілі і завдання корекційної педагогіки. Визначити основні принципи.

Під час вивчення даної теми варто виходити з актуальності проблеми діагностування, виховання, навчання, соціалізації дітей із порушеннями розвитку. Варто акцентувати увагу студентів на тому, що одним із ключових питань гуманізації спеціальної освіти є зміна традиційно вживаної термінології і професійних висловів.

Майбутнім психолого-педагогічним працівникам потрібно усвідомити, що особливим завданням спеціальних освітніх закладів є корекція розвитку дітей. Розкрити шляхи становлення корекційної педагогіки в Україні, базуючись на міжнародній політиці й законодавчій базі. Охарактеризувати сучасну освітню нормативно-правову базу корекційної підтримки і соціального захисту дітей та підлітків.

Мета: з'ясувати історію становлення і розвитку корекційної педагогіки, значення діагностики в системі роботи з дітьми групи ризику, актуалізувати знання методів діагностики з точки зору завдань корекційної педагогіки.

1. Питання для обговорення:

1. Предмет, об'єкт і завдання корекційної педагогіки.
2. Основні галузі корекційної педагогіки.
3. Принципи корекційної освіти.
4. Міжпредметні зв'язки корекційної педагогіки з іншими науками.
5. Основні програмні напрями розвитку сучасної української корекційної педагогіки. Інноваційні технології.
6. Нормативно-правова база корекційної роботи. Державна система корекційної підтримки і соціального захисту дітей та підлітків.
7. Особливості початкового, основного та заключного етапів корекції. Організація індивідуальної та групової корекції.
8. Перспективи розвитку корекційної педагогіки.

Література: [1-21]

Опорні поняття: корекційна педагогіка, спеціальна педагогіка, корекційно-педагогічна діяльність, мета, завдання, значення, принципи, методи, засоби, форми, особи з порушеннями психофізичного розвитку, діти з особливими освітніми потребами, тифлопедагогіка, сурдопедагогіка, логопедія, логопедагогіка, ортопедагогіка, психопедагогіка.

II. Питання для обговорення і рефлексії

1. Дайте визначення корекційної педагогіки. У чому полягає різниця між корекційною і загальною педагогікою?
2. Назвіть завдання корекційної педагогіки.
3. Що є об'єктом і предметом дослідження корекційної педагогіки?
4. У чому полягає сутність процесів навчання, виховання з погляду корекційної педагогіки?
5. Розкрийте сутність принципів корекційної педагогіки.
6. На які галузі поділяється корекційна педагогіка? Охарактеризуйте основні галузі корекційної педагогіки.
7. Охарактеризуйте зв'язок корекційної педагогіки з іншими науками.
8. Якими є перспективи розвитку вітчизняної корекційної педагогіки?
9. Розкрийте сутність основних понять корекційної педагогіки.
10. Обґрунтуйте необхідність вивчення корекційної педагогіки майбутніми вчителями загальноосвітніх шкіл, вихователями дошкільних закладів, психологами системи освіти.

Темі реферативних повідомлень

1. Історія розвитку корекційної педагогіки в Західній Європі.
2. Державна політика в галузі соціального захисту дітей з відхиленнями в розвитку.
3. Сучасний етап розвитку корекційної педагогіки в Україні.
4. Регіональні особливості вирішення проблем соціального захисту дітей з відхиленнями в розвитку.
5. Сучасні методи педагогічної корекції.
6. Нормативно-правове забезпечення корекційної роботи в Україні.
7. Історія становлення і розвитку корекційної педагогіки в Україні та за кордоном (порівняльний аналіз).
8. Актуальні проблеми корекційної педагогіки.

Ш. Практичні завдання

Творчі завдання та проблемні ситуації для самостійної роботи:

Завдання 1. Зобразіть схематично зв'язок корекційної педагогіки з іншими науками.

Завдання 2. Класифікувати понятійно-категоріальний апарат корекційної педагогіки: педагогічні, психологічні, медичні терміни.

Завдання 3. Визначити перспективи розвитку спеціальної освіти, інклюзивної освіти, корекційної педагогіки, спеціальної психології. Скласти таблицю.

Завдання 4. Написання есе на тему «Актуальність корекційної педагогіки в сучасних умовах».

Завдання 5. Складіть таблицю основних принципів корекційної педагогіки. Напишіть приклади практичного застосування основних принципів корекційної педагогіки

Завдання 6. Обґрунтуйте, чому терміни «корекційна» і «спеціальна» педагогіка Синьов В. М. вважає близькими за змістом, проте не тотожними.

Завдання 7. Обґрунтуйте використання засобів мистецтва у системі спеціальної освіти.

Тестовий контроль

1. Характеристика якого компоненту спеціального освітнього процесу подана нижче? Врахування особливостей розвитку кожної дитини, індивідуальний педагогічний підхід, що виявляється в особливій організації корекційно-педагогічного процесу, застосуванні спеціальних методів і засобів навчання, компенсації і корекції; проведення корекційно-педагогічного процесу спеціальними педагогами і спеціальними психологами; надання медичних, психологічних і соціальних послуг. А. Спеціальний освітній стандарт. Б. Соціально-педагогічна діяльність в спеціальному освітньому закладі. В. Спеціальні освітні умови

2. Від чого, перш за все, залежить засвоєння різних рівнів освіти дітьми з особливими освітніми потребами? Виберіть правильну відповідь. А. Від збереження інтелектуальних можливостей. Б. Від мотивації до навчальної діяльності. В. Від вікових особливостей учнів.

3. Яка група є самою вразливою категорією дітей з відхиленнями в розвитку і вимагає більшого, ніж всі інші, об'єму комплексної реабілітаційної і соціально-педагогічної допомоги? А. Діти з порушеннями слуху. Б. Діти з

порушеннями зору. В. Діти з порушеннями інтелекту. Г. Діти з порушеннями мови. Д. Діти з комплексними порушеннями розвитку.

4. Підставою для напряму дитини з обмеженими можливостями в спеціальну школу є: А. Заключення психолого-медико-педагогічної комісії. Б. Згода батьків. В. Бажання дитини. Г. Рекомендації вчителів і вихователів.

5. Для навчання, виховання і соціальної адаптації дітей і підлітків зі складними, важкими порушеннями в розвитку, з супутніми захворюваннями, а також для надання їм комплексної допомоги створюються . А. Реабілітаційні центри різних профілів. Б. Медико-психолого-педагогічні комісії. В. Психологічна служба.

6. Від чого, перш за все, залежить засвоєння різних рівнів освіти дітьми з особливими освітніми потребами? Виберіть правильну відповідь. А. Від збереження інтелектуальних можливостей. Б. Від мотивації до навчальної діяльності. В. Від вікових особливостей учнів.

7. Для навчання, виховання і соціальної адаптації дітей і підлітків зі складними, важкими порушеннями в розвитку, з супутніми захворюваннями, а також для надання їм комплексної допомоги створюються . А. Реабілітаційні центри різних профілів. Б. Медико-психолого-педагогічні комісії. В. Психологічна служба.

8. Корекційно-виховна робота це: А) заміщення або перебудова порушених функцій організму; Б) система комплексних заходів педагогічного впливу на особливості аномального розвитку; В) спеціальні вправи, що розвивають пізнавальні процеси.

9. У якому документі вперше міститься заклик до урядів усіх країн затвердити на законодавчому рівні принцип інклюзивної освіти: А) Декларація прав дитини (1959); Б) Саламанкська декларація (1994); В) Конвенція ООН «Про права дитини».

10. В Україні освіта таких осіб з порушеннями психофізичного розвитку здійснюється в: А) спеціальних загальноосвітніх навчально-виховних закладах, загальноосвітніх навчально-виховних закладах, спеціалізованих центрах; Б) спеціальних загальноосвітніх навчально-виховних закладах, загальноосвітніх навчально-виховних закладах; В) загальноосвітніх навчально-виховних закладах, спеціалізованих центрах.

11. Знайдіть зайве твердження. Основними завданнями інклюзивного навчання є: А) здобуття дітьми з особливими освітніми потребами освіти відповідного рівня у середовищі здорових однолітків відповідно до Державного стандарту загальної середньої освіти; Б) забезпечення різнобічного розвитку дітей, реалізація їх здібностей; В) освіта осіб з особливими освітніми потребами в спеціальних загальноосвітніх навчально-виховних закладах; Г) створення позитивного мікроклімату у загальноосвітньому навчальному закладі з інклюзивним навчанням, формування активного міжособистісного спілкування дітей з особливими освітніми потребами з іншими учнями;

12. Яка модель ставлення суспільства до осіб з порушеннями в розвитку прийнята як головна при формуванні сучасної соціальної політики в більшості країн

світу? А. Модель «Дискримінація». Б. Модель «Економічна необхідність». В. Модель «Захищеність». Г. Модель «Інтеграція».

13. Визначте найбільш прогресивну модель ставлення суспільства до осіб з порушеннями розвитку: А. Медична модель інвалідності. Б. Модель «Сегрегація». В. Модель «Дискримінація». Г. Модель «Захищеність». Д. Модель «Економічна необхідність». Е. Модель «Інтеграція».

14. Якому поняттю відповідає дана характеристика: «форма навчання, при якій діти з особливими освітніми потребами: – відвідують ті ж школи, що і їх брати, сестри і сусіди; – знаходяться в класах разом з дітьми одного з ним віку; – мають індивідуальні, відповідні їхнім потребам і можливостям навчальні цілі; – отримують необхідну підтримку»? А. Інклюзивне навчання. Б. Диференційне навчання. В. Профільне навчання. Г. Спеціальна освіта.

15. З якими віковими категоріями осіб з обмеженими можливостями взаємодіє андролог? А. З дітьми раннього і дошкільного віку. Б. З дітьми шкільного віку. В. З дорослими.

16. До якого терміну відноситься визначення: «Дошкільна, загальна і професійна освіта, для одержання якої особам з обмеженими можливостями створюються спеціальні умови»? А. Додаткова освіта. Б. Спеціальна освіта. В. Дистанційна освіта.

17. Сучасна концепція соціальної реабілітації людини з обмеженими можливостями припускає, що: А. Головне – суспільно-корисна праця і соціальна корисність людини. Б. Повинна змінюватися не тільки людина з обмеженими можливостями, але й суспільство. Люди з обмеженими можливостями повинні бути інтегровані в суспільство на їхніх власних умовах, а не пристосовуватися до світу здорових людей. В. Необхідно створювати особливі умови для осіб з обмеженими можливостями, щоб вони могли приносити користь суспільству. 18. В основі концепції соціальної реабілітації осіб з обмеженими можливостями, поширеної в середині ХХ століття, лежить ідея. А. Про соціальну корисність людини. Б. Про необхідність допомоги людині у відновленні здоров'я. В. Про ізоляцію інвалідів від суспільства.

19. Виберіть ознаку, яка НЕ характеризує інклюзивну освіту: А) усі діти можуть навчатися; Б) дитина або адаптується до системи, або стає для неї неприйнятною; В) освітня система адаптується до дитини.

20. Вставте пропущене слово: «Для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу наповнюваність класу з інклюзивним навчанням повинна становити не більше як .... учнів»: А) 20; Б) 40; В) 30.

21. Відхилення від норми: А) аналогія; Б) аномалія; В) анемія; Г) асфіксія.

22. Якого виду реабілітації потребує дитина для відновлення втрачених навчальних умінь, пізнавальних навичок: а) медичною; б) психологічною; в) педагогічною.

23. «Актуальний рівень» розумового розвитку – це: а) потенційні можливості оволодіння навичками; б) когнітивний розлад; в) порушення емоційно-вольової сфери; г) запас знань і умінь, які сформовані до моменту обстеження.

24. Доповніть: У спеціальній школі для дітей з ..... освіта не є ценовою. (Розумовою відсталістю)

25. Який вид реабілітації потрібен дитині для відновлення втрачених навчальних умінь, пізнавальних навичок: А) медичний; Б) психологічний; В) педагогічний.

26. Основними формами корекційно-розвиваючого навчання є: А) індивідуальні заняття; Б) групові заняття; В) фронтальні заняття.

27. До якого терміну відноситься таке визначення: «Освітні нормативи, визначені з урахуванням фізичних і психічних особливостей розвитку осіб з особливими освітніми потребами»? А. Спеціальні освітні умови. Б. Спеціальна дидактика. В. Спеціальний освітній стандарт.

28. Вставте пропущене поняття: Особа з обмеженими можливостями здоров'я – це особа, що має фізичні або психічні....., які перешкоджають засвоєнню освітніх програм без створення спеціальних умов.

29. Вставте пропущене слово: ..... – держава, у якій діти, що мають відхилення у фізичному розвитку, вважалися небажаними.

30. Індивідуальна програма реабілітації – це А) Комплекс заходів (медичних, психологічних, педагогічних, соціальних), спрямованих на відновлення, компенсацію порушених або втрачених функцій організму і відновлення здатності до виконання певних видів діяльності. Б) Система педагогічних заходів, спрямованих на подолання або ослаблення порушень психофізичного розвитку дитини за допомогою спеціальних засобів освіти. В) Створення особливих умов для здійснення освітньо-виховної роботи, яка передбачає моделювання відносин між людьми в іграх зі спеціально підібраним змістом.

31. Основним критерієм психологічної готовності дитини до школи є: а) добре розвинена мова; б) наявність словесно-логічного мислення; в) наявність пізнавальної активності; г) всі відповіді вірні.

32. Про яку реабілітацію йдеться? Виховання почуття власної гідності, подолання відчуття малоцінності, маргінальної або завищеної самооцінки, формування адекватних форм соціальної поведінки. А. Медична реабілітація. Б. Особистісна реабілітація. В. Соціальна реабілітація.

33. Характеристика якого компоненту спеціального освітнього процесу подана нижче? Врахування особливостей розвитку кожної дитини, індивідуальний педагогічний підхід, що виявляється в особливій організації корекційно-педагогічного процесу, застосуванні спеціальних методів і засобів навчання, компенсації і корекції; проведення корекційно-педагогічного процесу спеціальними педагогами і спеціальними психологами; надання медичних, психологічних і соціальних послуг. А. Спеціальний освітній стандарт. Б. Соціально-педагогічна діяльність в спеціальному освітньому закладі. В. Спеціальні освітні умови.

Практичне заняття № 2 (2 год.)

Тема. Діти з особливими освітніми потребами як об'єкт корекційної педагогіки

Методичні вказівки: Зверніть увагу – будь-яке порушення, часом досить незначне, може негативно позначитися на психічному розвитку дитини, викликати певні обмеження й специфічні особливості пізнавальної діяльності, деформувати становлення особистості.

Запам'ятайте, що порушення розвитку має такі особливості: воно створює труднощі в одержанні інформації, вражень, формуванні предметно-практичної та ігрової діяльності, якісно й кількісно збіднює засвоєння знань, які характеризуються як примітивні, елементарні, неповноцінні, поверхові, фрагментарні, несистематизовані, незагальнені тощо; обмежує контакти, спілкування, взаємодію з оточуючими, соціальне функціонування, передачу соціального досвіду від дорослого до дитини; породжує специфічні особливості когнітивної сфери: сприймання, мовлення, пам'яті, уявлення, уяви, мислення; кожний вид порушень створює свою, властиву тільки йому своєрідну картину особливостей перебігу пізнавальних процесів; уповільнює, затримує згідно вікових норм психофізичний розвиток, веде до відставання, а то й до відхилення в розвитку у порівнянні з нормою; ускладнює перебіг психічного розвитку, породжуючи нові порушення.

Розгляньте види порушень, які класифікують у відповідності зі *сферою психофізичного розвитку, де відбулося ушкодження, ступеня прояву дефекту і часу, коли він відбувся*. Вони можуть виявлятися у *сенсорній, моторній і психічній сферах*.

Вивчіть педагогічну класифікацію дітей із порушеннями психофізичного розвитку: з порушеннями слуху (глухі, зі зниженим слухом, пізнооглухлі); з порушеннями зору (незрячі, зі зниженим зором, пізноосліплі); з тяжкими порушеннями мовлення; з порушеннями опорно-рухового апарату; з порушеннями психіки - із порушеннями інтелекту (з розумовою відсталістю і затримкою психічного розвитку) та з психоневрологічними захворюваннями зі збереженим інтелектом; зі складним дефектом (або зі складною структурою порушень).

Опануйте основні поняття та терміни корекційної педагогіки.

Мета: з'ясувати показники і причини виникнення відхилень у розвитку дітей, роль ранньої корекції в їх подоланні.

1. Питання для обговорення:

1. Розуміння норми і аномалії у психофізичному розвитку особистості.
2. Загальна характеристика основних груп дітей з особливими потребами.
3. Причини виникнення порушень розвитку.
4. Положення про структуру динамічного вивчення відхилень у розвитку.
5. Основні поняття корекційної педагогіки: корекція, компенсація, реабілітація, абілітація, соціалізація.

Література: [1-21].

Опорні поняття: виховання, навчання, розвиток, зона найближчого розвитку, рівень актуального розвитку, корекція, компенсація, інтеграція, абілітація, соціальна реабілітація, соціальна адаптація, класифікація порушень психофізичного розвитку, система спеціальної освіти, спеціальні навчальні заклади, диференційоване навчання.

II. Питання для обговорення і рефлексії

1. Розкрийте поняття «норма» і «аномалія» в психічному і особистісному розвитку дитини.
2. У чому полягає психологічний аспект проблеми «норма-аномалія»?
3. Дайте визначення поняттям «корекція», «компенсація», «реабілітація», «абілітація», «соціалізація», «діти з особливими освітніми потребами».

4. Які ще терміни корекційної педагогіки найчастіше вживаються? Дайте їм визначення.
5. Як науковці класифікують дітей з порушеннями в розвитку.
6. Розкрийте вікові та індивідуальні особливості дітей з відхиленнями в розвитку і поведінці.
7. Які супутні порушення може викликати порушення зору? Слуху? Мовлення?
8. Дайте психологічні «портрети» дітям з проблемами в розвитку.
9. Які кризи розвитку дітей шкільного віку виділяють?
10. Що може служити джерелами та механізмами розвитку особистості дитини?
11. Розкрийте поняття «норма» і «аномалія» в психічному і особистісному розвитку дитини.
12. У чому полягає психологічний аспект проблеми «норма-аномалія»?
13. Дайте визначення поняттям «корекція», «компенсація», «реабілітація», «абілітація», «соціалізація», «діти з особливими освітніми потребами».
14. Які ще терміни корекційної педагогіки найчастіше вживаються? Дайте їм визначення.
15. Як науковці класифікують дітей з порушеннями в розвитку.
16. Розкрийте вікові та індивідуальні особливості дітей з відхиленнями в розвитку і поведінці.
17. Які супутні порушення може викликати порушення зору? Слуху? Мовлення?
18. Дайте психологічні «портрети» дітям з проблемами в розвитку.
19. Які кризи розвитку дітей шкільного віку виділяють?
20. Що може служити джерелами та механізмами розвитку особистості дитини?

Теми реферативних повідомлень

1. Вплив навколишнього середовища на порушення у психофізичному розвитку дитини
2. Сучасні підходи до організації навчання дітей з відхиленнями у поведінці.
3. Внесок видатних педагогів у розвиток спеціальної педагогіки (на вибір).
4. Навчання і виховання дітей з відхиленнями у розвитку і поведінці у різних країнах світу (на вибір).
5. Методи практичної психології у системі педагогічної корекції.
6. Типи спеціальних загальноосвітніх спеціальних закладів в Україні.
7. Нормативно-правове забезпечення корекційно-реабілітаційної допомоги дітям із різними порушеннями психофізичного розвитку.
8. Політика держави у галузі захисту дітей з проблемами (відхиленнями) в розвитку.
9. Особливості психолого-педагогічної діагностики відхилень дітей з особливостями в розвитку й поведінці в корекційній педагогіці.
10. Зв'язок корекційно-реабілітаційної допомоги із загальноосвітнім змістом навчання.

11. Профілактична робота щодо попередження відмов від новонароджених дітей із порушеннями.

Ш. Практичні завдання

Творчі завдання та проблемні ситуації для самостійної роботи:

Завдання 1. Використовуючи понятійно-термінологічний словник корекційної педагогіки, складіть кросворд.

Завдання 2. У чому полягає психологічний аспект проблеми «норма-аномалія»?

Завдання 3. Складіть таблицю криз розвитку дітей шкільного віку.

Завдання 4. Дайте психологічні «портрети» дітям з проблемами в розвитку.

Завдання 5. Пригадайте, які різновиди відхилень у розвитку і поведінці ви зустрічали, коли навчалися? Як учитель будував навчально-виховний процес, виходячи з різних ситуацій?

Завдання 6. Охарактеризуйте емоційний контакт з близькими людьми, як джерело повноцінного розвитку школяра.

Завдання 7. Здійснити порівняльну характеристику особливостей організації навчання в різних типах спеціальних закладів освіти, закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням.

Завдання 8. Скласти таблицю «Наукові концепції поглядів на життя і діяльність людей з різними порушеннями у розвитку»

Завдання 9. Заповнити таблицю «Структура порушень психофізичного розвитку».

Завдання 10. Розкрити внесок Л. Виготського у корекційну педагогіку.

Завдання 11. Вставте пропущені терміни.

Дефекти можна диференціювати за часом виникнення на _____ і _____.

При вроджених дефектах несприятлива дія на організм відбувається в період _____ розвитку або в період _____ діяльності.

Набуті дефекти є результатом дії _____ (у постнатальний період).

Виникнення відхилень у розвитку пов'язане з дією різноманітних несприятливих чинників зовнішнього середовища і спадковими впливами. До перших відносяться _____, _____.

Залежно від часу дії виділяють _____ патологію – негативний вплив у період внутрішньоутробного розвитку (хвороби матері; кір, червона висипка, вітряна віспа, гепатит, грип, удар плоду, гіпоксія, несумісність резус-фактору матері і плоду, голодування матері, алкоголізм, наркоманія) і _____ патологію – ураження при пологах (неправильне накладання шпильок на головку плоду, асфіксія, клінічна смерть) і _____ – несприятливі впливи після народження (інфекційні хвороби: енцефаліт, менінгіти; запальні захворювання мозку як наслідок перенесених кору, скарлатини, вітряної віспи; черепно-мозкові травми, соматичні захворювання, які не дозволяють дитині вчитися як звичайним дітям).

До наслідків внутрішньоутробних інфекцій нервової системи відносять мікроцефалію, гідроцефалію, спастичні (підвищення м'язового тону) паралічі і парези, мимовільні нав'язливі рухи (гіперкінези).

До інших (спадкових) належать такі, що передаються через хромосоми батьків (зараз, це 6,1% дітей на 1000 новонароджених): розумову відсталість (50% випадків), порушення зору, слуху, мовлення, опорно-рухового апарату. Як правило, це дефекти.

Тестовий контроль

1. Хто розробив теорію складної структури аномального розвитку дітей з дефектом:

- а) Кащенко В.;
- б) Виготський Л.;
- в) Ельконін Д.

2. Перші спроби класифікувати «аномальність» розвитку дітей були зроблені:

- а) початок 19 століття;
- б) епоха Відродження;
- в) Київська Русь.

3. Встановити відповідність: з якими категоріями дітей працюють фахівці.

- 1. Тифлопедагог –
- 2. Сурдопедагог –
- 3. Олігофренопедагог –
- 4. Логопед –

- А. Педагог глухих і слабочуючих.
- Б. Педагог, що працює з особами з мовними порушеннями.
- В. Педагог сліпих і слабозорих.

Г. Педагог для роботи з особами, що мають різні види і форми порушень розумового розвитку

4. До екзогенних факторів, що призводять до порушень психофізичного розвитку відносять:

- А) спадкові захворювання;
- Б) інфекційні хвороби;
- В) генетичні відхилення.

5. Виберіть найбільш прийнятні для педагогічної сфери терміни.

- А. Інвалід.
- Б. Аномальні (діти, особи).
- В. Діти (особи) з патологією розвитку.
- Г. З дефектом розвитку.
- Д. З відхиленнями в розвитку.
- Е. Діти з особливими освітніми потребами.
- Ж. Особи (діти) з обмеженими можливостями.

6. За якою ознакою здійснена класифікація категорій осіб з обмеженими можливостями: глухі, слабочуючі, незрячі, слабозрячі?

- А. За локалізацією порушень в тій або іншій системі організму.
- Б. За характером порушення, недоліку.

В. За причинам виникнення порушення, недоліку.

7. За якою ознакою здійснена така класифікація категорій осіб з обмеженими можливостями: вроджене порушення розвитку; нещасний випадок, стихійне лихо; виробнича травма; дорожньо-транспортна подія?

А. За локалізацією порушень в тій або іншій системі організму;

Б. За характером порушення, недоліку;

В. По причинам виникнення порушення, недоліку.

8. Яка група є самою вразливою категорією дітей з відхиленнями в розвитку і вимагає більшого, ніж всі інші, об'єму комплексної реабілітаційної і соціально-педагогічної допомоги?

А. Діти з порушеннями слуху.

Б. Діти з порушеннями зору.

В. Діти з порушеннями інтелекту.

Г. Діти з порушеннями мови.

Д. Діти з комплексними порушеннями розвитку.

9. В залежності від причин виникнення аномалій і порушень розвитку відхилення поділяють на ....

А) комплексні та поодинокі;

Б) первинні та вторинні;

В) вроджені та набуті.

10. Характеристика яких недоліків розвитку подана нижче? Виберіть правильну відповідь:

- сповільнене і обмежене сприйняття;

- недоліки розвитку моторики;

- недоліки мовного розвитку;

- недоліки розвитку розумової діяльності;

- недостатня, в порівнянні зі звичайними дітьми, пізнавальна активність;

- недоліки в розвитку особистості.

А. Недоліки, характерні тільки для певної категорії осіб з особливими освітніми потребами.

Б. Недоліки, характерні для всіх категорій осіб з особливими освітніми потребами.

11. Виберіть правильне твердження: Аномалія – це

А) рівень психосоціального розвитку людини, що відповідає середнім якісно-кількісним показникам;

Б) неправильність, відхилення від загальної закономірності;

В) знання, уміння й дії, необхідні учневі для оволодіння предметним змістом програми.

12. Відтворіть ланцюжок структури психічного розвитку на прикладі глухої дитини:

- первинний дефект – порушення слуху;

- вторинний дефект - .....;

- відхилення третього пору дяку ....

13. Розставте в правильній послідовності:

Компенсація відбувається за етапами:

1. Виявлення того чи іншого порушення в роботі організму на основі сигналу про порушення чи його наслідок.
2. Оцінка виразності порушення (параметрів, локалізації, глибини).
3. Формування компенсаторної програми.
4. Зупинка процесу компенсації та закріплення її результату.
5. Відстеження реалізації компенсаторної програми.

Практичне заняття № 3 (2 год.)

Тема. Діагностика відхилень у психофізичному розвитку. Психолого-педагогічний моніторинг розвитку дитини

Методичні вказівки: При вивченні теми важливо пам'ятати, що діагностика – це не одноразовий тест, а командна робота. Необхідною умовою засвоєння знань з теми є опанування термінологічного апарату.

Оскільки система МПК (медико-педагогічних консультацій) трансформувалася в ІРЦ (інклюзивно-ресурсні центри), зверніть увагу на актуальні терміни: «особливі освітні потреби (ООП)», «інклюзивне навчання», «рівні підтримки», «індивідуальна програма розвитку (ІПР)». Також важливо зробити акцент на диференціальній діагностиці. Це найскладніша частина теми. Важливо навчитися розрізнити схожі за зовнішніми проявами стани.

Опрацюйте таблицю відмінностей між ЗПР (затримкою психічного розвитку) та розумовою відсталістю. Зверніть увагу на такий критерій, як «навчальність» (здатність дитини приймати допомогу дорослого).

Практичне знайомство з інструментарієм передбачає знайомство з різними методами. Діагностика неможлива без знання методик. Ознайомтеся з класичними методиками для молодших школярів (наприклад, «Матриці Равена», тести на рівень розвитку мовлення, проби на дрібну моторику). Спробуйте змодельовати ситуацію обстеження дитини.

Зверніть увагу на роль вчителя в моніторингу. Вчитель не ставить діагноз, але він є головним спостерігачем.

Робота з нормативно-правовою базою передбачає знання основ законодавчих документів. Комплектування установ освіти регулюється законодавством. Важливо знат етапи, які мають пройти батьки від виявлення проблеми до зарахування дитини в інклюзивний клас (згідно з Положенням про ІРЦ). Для моніторингу важливо не тільки те, що дитина знає, а й як вона контролює свою діяльність.

Мета: розширити та поглибити знання про комплексну диференціальну діагностику в роботі з аномальними дітьми; ознайомитись з діагностичною роботою в діяльності медико-педагогічних консультацій (МПК), порядок комплектування установ освіти для аномальних дітей; усвідомити роль вчителів у психолого-педагогічному моніторингу дітей.

Питання для обговорення:

1. Діагностика та корекція в роботі з аномальними дітьми.
2. Різновиди діагностичних досліджень.
3. Принципи та методи діагностики порушень психофізичного розвитку.

4. Специфіка організації та методики корекційно-розвивального навчання дітей молодшого шкільного віку.
5. ІРЦ, функції, завдання. Роль педагога загальноосвітніх закладів у вирішенні проблеми відбору дітей.
6. Порядок комплектування установ освіти для аномальних дітей.
7. Використання моделі самокорекції засвоєння знань в учнівському моніторингу.

Література: [1-21]

Опорні поняття: психолого-педагогічна діагностика диференціальна діагностика, зона найближчого розвитку (ЗНР), інклюзивно-ресурсний центр (ІРЦ), Комплексна оцінка розвитку, висновок ІРЦ, психолого-педагогічний моніторинг, корекційно-розвивальне навчання (КРН), індивідуальна програма розвитку (ІПР), самокорекція, аномальна дитина (дитина з порушеннями психофізичного розвитку), комплектування установ.

.П. Питання для обговорення і рефлексії

1. Де проходить межа між встановленням діагнозу для допомоги дитині та створенням «клейма», яке обмежує її можливості в колективі?
2. Які переваги та недоліки переходу від медичної моделі (ПМПК) до соціально-педагогічної моделі (ІРЦ) ви бачите в сучасній українській освіті?
3. Як діяти педагогу, якщо результати його спостережень суттєво розбігаються з висновком фахівців ІРЦ або очікуваннями батьків?
4. Чи завжди «найменш обмежене середовище» (інклюзія) є кращим для дитини з важкими порушеннями, ніж спеціалізований заклад?
5. Що з теми діагностики та моніторингу ви дізналися вперше?
6. Як саме ви тепер будете проводити педагогічне спостереження або взаємодіяти з батьками «особливих» дітей?
7. Що у темі комплектування установ чи роботи ІРЦ досі здається вам незрозумілим або складним?
8. Уявіть, що вчитель повідомляє вам про необхідність обстеження вашої дитини в ІРЦ. Які слова вчителя допомогли б вам прийняти це спокійно, а які — викликали б агресію?
9. Оцініть свою готовність вести щоденник спостережень за дитиною з ООП. Яких інструментів (таблиць, критеріїв, часу) вам зараз найбільше бракує?

Теми реферативних повідомлень

1. Від ПМПК до ІРЦ: принципові зміни в підходах до діагностики та комплектування закладу освіти.
2. Порядок звернення до Інклюзивно-ресурсного центру та процедура проведення комплексної оцінки.
3. Типи спеціальних закладів освіти та особливості їх комплектування згідно з чинним законодавством.
4. Роль ідей Л. Виготського у сучасній психолого-педагогічній діагностиці.

5. Взаємодія медичних, психологічних та педагогічних чинників у вивченні аномальної дитини.

6. Як відрізнити затримку психічного розвитку від інтелектуальних порушень та педагогічної занедбаності.

7. Технологія ведення щоденника спостережень за дитиною з особливими освітніми потребами (ООП).

8. Функції вчителя початкових класів у ранньому виявленні відхилень у розвитку дитини.

9. Методики активізації пізнавальної діяльності молодших школярів із порушеннями психофізичного розвитку.

10. Використання моделі самоконтролю та самооцінки для підвищення навчальної мотивації учнів із ООП.

11. Особливості консультування батьків за результатами діагностичного обстеження дитини.

12. Дотримання конфіденційності та принципу «не нашкодь» під час психолого-педагогічного моніторингу.

III. Практичні завдання

Задача №1. Діагностика «зони найближчого розвитку»

Ситуація: Під час обстеження 7-річного Максима психолог запропонував скласти розрізну картинку з 6 частин. Самостійно хлопчик не може скласти фрагменти, хаотично перекладаючи їх. Коли психолог наклав одну деталь на іншу як зразок і підказав: «Подивись на колір, де ще є такий самий?», Максим швидко завершив роботу.

Запитання: Про що свідчить те, що дитина виконала завдання за допомогою дорослого? Який принцип діагностики тут застосовано?

Задача №2. Моніторинг та самокорекція

Ситуація: Учень 3-го класу інклюзивного класу Андрій (має затримку психічного розвитку) постійно припускається помилок у написанні слів: пропускає літери або не дописує закінчення. Вчитель помітив, що Андрій дуже засмучується через червоні виправлення в зошиті й відмовляється писати далі.

Запитання: Яку стратегію моніторингу та модель самокорекції варто застосувати вчителю, щоб підтримати мотивацію учня?

Задача №3. Роль педагога у взаємодії з ІРЦ

Ситуація: До першого класу прийшла дитина, яка має значні труднощі з дрібною моторикою (не може тримати олівець) та мовленням (звуки нечіткі, словниковий запас бідний). Батьки стверджують, що «він просто лінивий, вдома все добре» і відмовляються йти на консультацію до фахівців.

Запитання: Якими мають бути дії вчителя згідно з процедурою психолого-педагогічного моніторингу?

Творчі завдання та проблемні ситуації для самостійної роботи:

1. Творче завдання: «Карта освітнього маршруту»

Завдання: Уявіть, що ви — команда фахівців ІРЦ. До вас звернулися батьки дитини з порушенням зору та затримкою психічного розвитку (ЗПР), яка збирається у 1-й клас.

Дія: Створіть візуальну «карту» або схему взаємодії фахівців (тифлопедагога, психолога, вчителя інклюзивного класу). Позначте на ній 3 головні кроки, які має зробити школа, щоб підготувати середовище для цієї дитини до 1 вересня.

2. Проблемна ситуація: «Діагноз чи симптом?»

Ситуація: Під час обстеження дитина 6 років відмовляється виконувати завдання психолога, мовчить, відвертається до вікна або розкидає картки.

Завдання для обговорення: Чи можна на основі такої поведінки зробити висновок про інтелектуальну недостатність? Які альтернативні причини такої поведінки (педагогічна занедбаність, мовленнєвий негативізм, стрес)? Запропонуйте 2 прийоми, як «розговорити» дитину в такій діагностичній ситуації.

3. Творче завдання: «Щоденник успіху (Модель самокорекції)»

Завдання: Розробіть макет (чернетку) «Щоденника самомоніторингу» для учня 2-го класу з порушенням мовлення.

Вимога: Замість традиційних оцінок використовуйте систему символів (наприклад, «світлофор» або «сходинки»), щоб дитина могла самостійно оцінити: «Сьогодні я правильно вимовив звук [P] у 5 словах із 10». Як це допоможе дитині навчитися самокорекції?

4. Проблемна ситуація: «Конфлікт очікувань»

Ситуація: Вчитель інклюзивного класу бачить, що дитина з розладами аутичного спектра (РАС) не справляється з програмою з математики. Батьки категорично проти адаптації програми, наполягаючи: «Він має вчитися як усі, не робіть з нього інваліда».

Завдання для обговорення: Як вчителю використати дані психолого-педагогічного моніторингу, щоб аргументовано переконати батьків у необхідності індивідуального навчального плану (ІНП)? Які докази (роботи учня, результати спостережень) будуть найбільш переконливими?

Тестовий контроль

1. Хто є автором концепції «зони найближчого розвитку», яка є ключовою для діагностики дитини?

- А) Ж. Піаже
- Б) Л. Виготський
- В) І. Павлов
- Г) З. Фройд

2. Який вид діагностики спрямований на виявлення причин виникнення порушення та стану здоров'я дитини?

- А) Педагогічна
- Б) Психологічна
- В) Соціальна
- Г) Медична

3. Який принцип діагностики передбачає залучення команди фахівців (психолога, логопеда, лікаря, педагога)?

- А) Принцип системності
- Б) Принцип комплексності
- В) Принцип динамічності

Г) Принцип індивідуалізації

4. Яка установа в сучасній системі освіти України здійснює комплексну оцінку розвитку дитини та визначає її особливі освітні потреби?

А) ПМПК (психолого-медико-педагогічна консультація)

Б) ІРЦ (інклюзивно-ресурсний центр)

В) Соціальна служба

Г) Педагогічна рада школи

5. Що є головною метою корекційно-розвивального навчання (КРН)?

А) Тільки механічне заучування матеріалу

Б) Виправлення вад розвитку та подолання труднощів у навчанні

В) Отримання високих оцінок за державні іспити

Г) Повне ізолювання дитини від колективу однолітків

6. Який метод діагностики базується на цілеспрямованому сприйнятті поведінки дитини в природних умовах?

А) Експеримент

Б) Анкетування

В) Спостереження

Г) Тестування

7. Хто має право ініціювати звернення до ІРЦ для проведення комплексної оцінки розвитку дитини?

А) Тільки директор школи

Б) Виключно класний керівник

В) Батьки або законні представники дитини

Г) Органи поліції

8. На основі якого документа дитину зараховують до інклюзивного класу або спеціального закладу освіти?

А) Усної домовленості з директором

Б) Висновку ІРЦ про комплексну оцінку та заяви батьків

В) Довідки з місця роботи батьків

Г) Характеристики від сусідів

9. Що передбачає модель «самокорекції» в учнівському моніторингу?

А) Повне скасування оцінок вчителем

Б) Формування в учня вміння самостійно знаходити та виправляти помилки

В) Перевірку робіт учнями один у одного

Г) Виконання завдань лише за зразком на дошці

10. Яка роль педагога закладу загальної середньої освіти у процесі відбору дітей для спеціального навчання?

А) Постановка остаточного медичного діагнозу

Б) Виявлення труднощів у засвоєнні програми та надання рекомендацій батькам щодо консультації в ІРЦ

В) Примусове переведення дитини до іншої школи

Г) Ігнорування проблем дитини до закінчення початкової школи

Практичне заняття № 4 (2 год.)

Тема. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при порушеннях слуху (питання сурдопедагогіки)

Методичні вказівки: під час вивчення даної теми варто виходити з усвідомлення того, що проблема діагностування, виховання, навчання, соціалізації дітей із порушеннями слуху є дуже важливою. Слух відіграє важливу роль у розвитку людини. Втрата слуху, навіть часткова, створює бар'єр між людиною і суспільством, обмежує діяльність, затримує розвиток особистості.

Нормальна функція слухового аналізатора має особливе значення для загального розвитку дитини. Найважливішою є роль слуху в оволодінні мовленням. За відсутності слуху або його значного зниження дитина спонтанно (тобто самостійно, без спеціального впливу ззовні) не оволодіває звуковим словесним мовленням, тому що вона позбавлена можливості чути мовлення людей, які її оточують, у якості зразка для наслідування; не здатна контролювати вимову різних звуків. Тому можливості спілкування з людьми, а отже, і пізнання, оскільки одним із важливих засобів передачі інформації є усне мовлення, обмежені.

Особливості навчання, виховання і соціальної адаптації дітей із порушеннями слуху вивчає сурдопедагогіка. Фахівці звертають увагу на поширеність і причини різних видів туговухості від належності дітей до тієї або іншої вікової групи.

Подолання порушення розвитку вимагає соціального за своєю природою, цілісного впливу на особистість слабочуючих учнів у спеціально організованому освітньо-виховному процесі. Порушення слухового аналізатору може стати причиною неуспішності дитини.

Здобувачам необхідно розуміти, що дитині із порушеним слухом необхідно створити комфортні умови для навчання.

Мета: ознайомитися з особливостями психофізичного розвитку, діяльності і спілкування дітей з порушеннями слуху та організацією корекційно-розвивальної роботи з такими дітьми

Питання для обговорення:

1. Класифікація порушень слуху.
2. Причини виникнення порушень слуху, їх діагностика.
3. Характеристика дітей з порушенням слуху.
4. Особливості корекційно-розвивальної роботи з особистістю при глибоких порушеннях слуху.
5. Організація та зміст корекційно-розвиваючого навчання дітей при глибоких порушеннях слуху.
6. Поради вчителям для роботи з дітьми при глибоких порушеннях слуху в умовах інклюзивного навчання.

Література: [1-21]

Опорні поняття: сурдопедагогіка, сурдопсихологія, методи сурдопедагогіки, туговухість, глухота, класифікація туговухості, корекційна робота зі слабочуючими дітьми, корекційна робота з глухими дітьми, залишковий слух, слухове сприймання, мовленнєве середовище, дактильно-жестова мова, білінгвізм.

II. Питання для обговорення і рефлексії

1. Які снують типи дітей з сенсорними порушеннями?
2. Визначити роль слуху у розвитку людини.
3. Які особливості характерні для дітей з недоліками слуху?
4. Які причини виникнення порушень слухової функції?

5. Які існують класифікації порушень слухової функції?
6. Розкрити питання навчання і виховання дітей із порушеннями слуху у різних типах закладів загальної середньої освіти.
7. Етіологія та патогенез вад слуху.
8. Загальна характеристика вад слуху.

Теми реферативних повідомлень

1. Психолого-педагогічна характеристика дітей із порушенням слуху у перші роки життя.
2. Психолого-педагогічна характеристика дітей із порушенням слуху у дошкільному віці.
3. Психолого-педагогічна характеристика дітей із порушенням слуху у шкільному віці.
4. Особливості психофізичного розвитку глухих та туговухих дітей.

Ш. Практичні завдання

Творчі завдання та проблемні ситуації для самостійної роботи:

Завдання 1. Розробіть і обґрунтуйте систему завдань для розвитку комунікативних навичок дітей з порушеннями слуху молодшого шкільного віку.

Завдання 2. Розробіть і обґрунтуйте систему завдань для активізації спільної діяльності дітей з порушеннями слуху і дітей, якічують нормально.

Завдання 3. Визначте і проранжуйте проблеми, які можуть виникнути в дітей з порушеннями слуху в умовах інклюзивного навчання. Запропонуйте і обґрунтуйте шляхи розв'язання цих проблем.

Завдання 4. Розробіть рекомендації для вчителів та батьків щодо адаптації до навчального процесу дитини з порушенням слуху в умовах інклюзивного навчання. Результат представити у вигляді доповіді.

Завдання 5. Перегляньте турецький фільм про дитину з сенсорними порушеннями «Мій світ» та проаналізуйте систему освітніх послуг та становлення жестової мови в Туреччині.

Завдання 6. Обґрунтуйте вплив слухових порушень на розвиток дитини.

Завдання 7. Складіть порівняльну таблицю особливостей розвитку глухих, пізнооглухих і слабочуючих дітей.

Завдання 8. Визначте напрями діяльності вчителя загальноосвітньої школи з метою допомоги дитині з порушенням слуху.

Тестовий контроль

Підібрати 10 тестів до теми за зразком:

Від чого, перш за все, залежить засвоєння різних рівнів освіти дітьми з особливими освітніми потребами? Виберіть правильну відповідь.

- A. Від збереження інтелектуальних можливостей.
- B. Від мотивації до навчальної діяльності.
- B. Від вікових особливостей учнів

Практичне заняття № 5 (2 год.)

Тема. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при порушеннях зору (питання тифлопедагогіки)

Методичні вказівки: Під час вивчення даної теми варто виходити з усвідомлення того, що проблема діагностування, виховання, навчання, соціалізації дітей із порушеннями зорової функції потребує особливої уваги майбутніх фахівців. Особливості вивчення, навчання, виховання, соціальної адаптації дітей із порушеннями зору вивчає тифлопедагогіка.

Завданням тифлопедагогіки є розробка таких проблем: психолого-педагогічне і клінічне вивчення зору й аномалій психічного і фізичного розвитку при цих порушеннях; шляхи й умови компенсації, корекції і відновлення порушених і недорозвинених функцій при сліпоті і слабозорості; вивчення умов формування і всебічного розвитку особистості при різних формах порушення функцій зору.

Глибина і характер уражень зорового аналізатора позначаються на розвитку всієї сенсорної системи, визначають провідний шлях пізнання навколишнього світу, точність і повноту сприймання образів зовнішнього світу. Здобувачи мають знати, що втрата зору формує своєрідність емоційно-вольової сфери, характеру, чуттєвого досвіду. Сліпота і глибокі порушення зору викликають відхилення в усіх видах пізнавальної діяльності.

Майбутнім педагогам потрібно звернути особливу увагу на те, що сліпа дитина має усі можливості для високого рівня психофізичного розвитку і повноцінного пізнання навколишнього світу з опорою на збережені аналізатори. Компенсаторна перебудова багато у чому залежить від рівня збереження зору. Навіть незначні залишки зору важливі для орієнтації і пізнавальної діяльності осіб із глибокими зоровими порушеннями.

У процесі учбової і трудової діяльності сліпий більше використовує тактильну чутливість, що створює ефект сенсibiлізації. Найбільше підвищення чутливості наявне на пальцях рук.

Успішність компенсаторної перебудови аналізаторів багато в чому залежить від сімейного навчання й виховання. Також психічний розвиток сліпих і слабозорих дітей, формування у них компенсаторних процесів, активної життєвої позиції, усвідомлення способів самореалізації, оволодіння ними залежать від соціальних умов, в першу чергу від освітніх.

Діти з порушеннями зору можуть навчатися в загальноосвітній масовій школі, якщо для них там створено спеціальні освітні умови: спеціальну освітленість, наявність тифлотехнічних засобів, спеціальних підручників, психолого-педагогічний супровід дітей фахівцями - тифлопедагогами, тифлопсихологами. Освітній процес повинен мати корекційну спрямованість.

Мета: ознайомитися з особливостями психофізичного розвитку, діяльності і спілкування дітей з порушеннями зору та організацією корекційно-розвивальної роботи з такими дітьми.

1. Питання для обговорення:

1. Класифікація порушеннях зору.
2. Причини виникнення порушеннях зору, їх діагностика.
3. Характеристика дітей при порушеннях зору.
4. Особливості корекційно-розвивальної роботи з особистістю при глибоких порушеннях зору.

5. Організація та зміст корекційно-розвиваючого навчання дітей при глибоких порушеннях зору.

6. Поради вчителям для роботи з дітьми при глибоких порушеннях зору в умовах інклюзивного навчання

Література: [1-21].

Опорні поняття: сліпота, залишковий зір, шрифт Л. Брайля, охорона зору, просторове орієнтування, тактильні відчуття.

II. Питання для обговорення і рефлексії

1. Визначити роль зору для розвитку людини.
2. Назвати причини виникнення порушень зору.
3. Яку класифікацію порушень зору знаєте?
4. Розкрити питання навчання і виховання дітей із порушеннями зору в різних типах закладів загальної середньої освіти.
5. У чому суть рельєфно-крапкового письма?
6. Чи відрізняються форми й методи роботи з тотально сліпими та слабозорими дітьми? Обґрунтуйте свою думку.

Теми реферативних повідомлень

1. Засоби корекції мовлення та розвитку спілкування для дітей з порушенням зору.
2. Спеціальні види роботи для навчання дітей з порушенням зору навчанню читати і писати.
3. Значення зорового аналізатора для формування пізнавальної діяльності та розвитку особистості дитини.
4. Психолого-педагогічні умови корекції психічного розвитку дітей та перспективи їх соціалізації.
5. Актуальні проблеми тифлопедагогіки.

III. Практичні завдання

Творчі завдання та проблемні ситуації для самостійної роботи:

Завдання 1. Запропонуйте та обґрунтуйте три ігрових завдання, спрямовані на розвиток уявлень про довкілля дітей із порушеннями зору.

Завдання 2. Наведіть приклади ситуацій із шкільного життя дитини, які можуть травмувати її психіку.

Завдання 3. Скласти рекомендації батькам, які мають дітей з сенсорними порушеннями, щодо супроводу дитини в громадських місцях.

Завдання 4. Які форми корекційної роботи з дітьми з порушеннями зору, на вашу думку, найбільш доцільні?

Завдання 5. Розробіть і обґрунтуйте систему завдань для розвитку комунікативних навичок дітей з порушеннями зору молодшого шкільного віку.

Завдання 6. Розробіть і обґрунтуйте систему завдань для активізації спільної діяльності дітей з порушеннями зору і дітей, у яких зір в нормі.

Завдання 7. Визначте і проранжуйте проблеми, які можуть виникнути в дітей з порушеннями зору в умовах інклюзивного навчання. Запропонуйте і обґрунтуйте шляхи розв'язання цих проблем.

Завдання 8. Розробіть і обґрунтуйте систему вправ для ознайомлення дітей з порушеннями зору з довкіллям.

Завдання 9. Розробіть рекомендації для вчителів та батьків щодо адаптації до навчального процесу дитини з порушенням зору в умовах інклюзивного навчання

Завдання 10. Розробити систему заходів для успішної адаптації дитини з порушеннями зору в умовах інклюзивного навчання.

Завдання 11. Запропонуйте перелік заходів для створення безпечного оточення дитини з порушеннями зору в загальноосвітній школі.

Завдання 12. Розробити алгоритм супроводу незрячої людини на вулиці.

Тестовий контроль

Підібрати 10 тестів до теми за зразком:

Від чого, перш за все, залежить засвоєння різних рівнів освіти дітьми з особливими освітніми потребами? Виберіть правильну відповідь.

А. Від збереження інтелектуальних можливостей.

Б. Від мотивації до навчальної діяльності.

В. Від вікових особливостей учнів

Практичне заняття № 6 (2 год.)

Тема. Особливості розвитку, навчання та виховання при порушеннях мовлення (питання логопедагогіки)

Методичні вказівки: Під час вивчення даної теми варто виходити з усвідомлення того, що мовлення є основою комунікації. На основі мовлення формуються і розвиваються такі психічні процеси, як сприймання, уява, пам'ять. Важливим для школярів є досконале володіння як усним, так і писемним мовленням. Оволодіння учнями писемним мовленням є одним із найважливіших завдань шкільного навчання.

Мовлення є складною психічною діяльністю, що має різні види і форми. Експресивне мовлення – це висловлювання за допомогою мовлення, воно спрямоване зовні і проходить декілька етапів: задум – внутрішнє мовлення – зовнішнє висловлювання.

Імпресивне мовлення – це процес розуміння мовлення (усного або писемного) оточуючих, який також проходить декілька етапів: сприймання мовленнєвого повідомлення – виділення інформаційних моментів – формування у внутрішньому мовленні загальної змістової схеми повідомлення, що сприймається.

Причини, що викликають порушення мовлення, поділяють на органічні, функціональні, соціально-психологічні.

При вивченні даної теми варто акцентувати увагу на тому, що клініко-педагогічна класифікація поділяє порушення мовлення на порушення усного мовлення і порушення писемного мовлення.

Психолого-педагогічна класифікація порушень мовлення розподіляє їх на порушення засобів спілкування і порушення у використанні засобів спілкування.

Подолання, а в значній мірі і попередження порушень мовлення, ґрунтуються на компенсаторних можливостях людини, зокрема її головного мозку. Наукою, що вивчає ці процеси, є логопедія.

Питання для обговорення:

1. Класифікація мовленнєвих порушень: клініко-педагогічна, психолого-педагогічна.

2. Причини виникнення мовленнєвих порушень. Психолого-педагогічна характеристика дітей з ТПМ.

3. Види порушень усної мови.

4. Порушення письма та читання.

5. Корекційно-розвивальна робота для подолання порушень мовлення у дітей.

6. Профорієнтація осіб із тяжкими порушеннями мовлення.

7. Рекомендації логопеда вчителям загальноосвітніх шкіл.

Література: [1-21]

Опорні поняття: мовленнєве порушення, тяжке мовленнєве порушення, фонематичний слух, фонетико-фонематичне недорозвинення, фонація, мутизм, логоневроз, дислалія, дислексія, дисграфія

II. Питання для обговорення і рефлексії

1. Дайте визначення мовленнєвим порушенням.

2. Охарактеризуйте причини порушення мовлення.

3. Розкрийте етіологію мовленнєвих порушень.

4. Назвіть критичні періоди, коли відбувається найбільш інтенсивний розвиток тих або інших ланок мовленнєвої системи.

5. Охарактеризуйте клініко-педагогічний та психолого-педагогічний підхід у класифікації порушень мовлення.

6. Які основні порушення мовлення мають місце в дітей?

7. Дайте психолого-педагогічну характеристику дітям з порушенням мовлення.

8. Обґрунтуйте вплив мовленнєвих порушень на розвиток дитини.

9. Обґрунтуйте принцип системного підходу до порушень мовлення.

10. Які види логопедичної допомоги надаються особам з порушеннями мовлення?

11. Визначте роль вихователя дошкільних закладів у профілактиці та корекції порушень мовлення в дітей дошкільного віку.

Теми реферативних повідомлень

1. Особливості психолого-педагогічної допомоги дітям, які мають мовленнєві порушення.

2. Основні порушення мовлення.

3. Класифікації порушень мовлення.

4. Зарубіжна практика виховання, навчання і розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями (країна на вибір).

III. Практичні завдання

Творчі завдання та проблемні ситуації для самостійної роботи:

Завдання 1. Складіть словничок термінів з даної теми.

Завдання 2. Розробити етичні норми спілкування з дітьми, які мають складні порушення мовлення

Завдання 3. Визначте умови виховання дитини в сім'ї, яких необхідно дотримуватись, щоб запобігти порушень мовлення.

Завдання 4. Есе за фільмом «Зірочки на землі»

Тестовий контроль

1. Виділіть розлади усного і письмового мовлення: заїкуватість, дислексія, дизартрія, алалія, дислалія, ринолалія, дисграфія. 1. Усного
2. Письмового

2. ....– педагогічна наука про порушення розвитку мови, їхнє подолання та попередження засобами спеціального навчання й виховання. А) тифлопедагогіка; Б) сурдопедагогіка; В) логопедія.

3. Розлад мови в певній мірі негативно впливає на: А) весь психічний розвиток дитини; Б) розумовий розвиток; В) формування особистості дитини; Г) розвиток мислення.

4. Які умови необхідні для своєчасного й нормального розвитку мови дитини? А) збережений слух; Б) відсутність порушень будови артикуляційного апарату; В) нормальний інтелект; Г) повноцінне мовне середовище; Д) всі перераховані фактори.

5. Як називається розлад голосу, що виражається в порушенні його основних характеристик – висоти, сили й тембру? А) афонія; Б) дисфонія; В) алалія.

6. У яких дітей найчастіше виникає прискорений темп мови? А) у нервових збудливих, неврівноважених; Б) у спокійних, повільних; А) у млявих, загальмованих дітей

7. Які фактори різко впливають на характер прояву невротичної заїкуватості? А) фізичне ослаблення; Б) емоційно-вольова незрілість; В) психотравмуюча ситуація або несподівана зміна ситуації; Г) мовне навантаження; Д) всі перераховані вище фактори.

8. Афазія – це: А) повна або часткова втрата мови внаслідок важких соматичних захворювань; Б) порушення усного мовлення, що виникає при різних локальних ураженнях мозку; В) відсутність або недорозвинення мови внаслідок органічної ураження мовних зон кори головного мозку.

9. Дайте визначення поняття «логофобія»: А) вправи на координацію вимови; Б) невтримний словесний потік, позбавлений логічної послідовності. В) порушення темпо-ритмічної організації мови, обумовлене судорожним станом м'язів мовного апарату; Г) напружене очікування неможливості вимовити звук, слово, фразу.

10. Частковий розлад процесів письма називається: А) дислексія; Б) дисграфія; В) алексія.

11. Частковий розлад процесів читання називається: А) дислексія; Б) дисграфія; В) алексія.

12. Алалія – це: а) порушення тембру голосу; б) відсутність або недорозвинення мови унаслідок органічного ураження кори головного мозку у внутріутробному або ранньому періоді розвитку дитини; в) повна або часткова втрата раніше сформованої мови.

13. .... – це порушення вимовної сторони мови, що виникає унаслідок органічного ураження центральної нервової системи.

14. Стійке порушення читання називають .... .., письма – ..... . а) дислексія; б) дисграфія.

15. .... – це порушення темпу, ритму, плавності мови, що викликано судомами в різних частинах мовного апарату.

16. Частковий розлад процесу письма називається. 1) заїканням; 2) ринолалією 3) гіпотонією; 4) дисграфією.

17. Встановіть відповідність чинників ризику, що обумовлюють порушення мови. А. Біологічні. Б. Соціально-психологічні. 1. Патогенні чинники (гіпоксія плоду, родові травми тощо. 2. Недостатність емоційного і мовного спілкування дитини з дорослими: зайва стимуляція мовного розвитку дитини, неадекватний тип виховання дитини, педагогічна занедбаність, дефекти мови тих, що оточують.

Практичне заняття № 7 (2 год.)

Тема. Особливості розвитку, навчання та виховання при порушеннях та опорно-рухового апарату (питання ортопедагогіки)

Методичні вказівки: Під час вивчення даної теми варто виходити з усвідомлення того, що проблема діагностування, виховання, навчання, соціалізації дітей із порушеннями опорно-рухового апарату потребує глибокого аналізу. Поняття «дитина із порушеннями опорно-рухового апарату» включає дуже різноманітний за складом масив дітей.

ДЦП виникає внаслідок недорозвинення або ураження головного мозку на ранніх етапах розвитку. При цьому найбільш тяжко ураженими є «молоді» ділянки мозку – великі півкулі, що регулюють мимовільні рухи, мовлення та інші кіркові функції.

Під час вивчення даної теми варто акцентувати увагу на тому, що провідними у клінічній картині дитячого церебрального паралічу є рухові порушення. Вони часто поєднуються з психічними і мовленнєвими розладами, порушеннями функцій інших аналізаторних систем (зору, слуху, глибокої чутливості), судомними нападами.

Майбутнім педагогам потрібно звернути особливу увагу на те, що структура дефекту під час ДЦП містить специфічні відхилення у психічному розвитку. Механізм порушення психіки є складним і визначається як часом, так і ступенем та локалізацією мозкового ураження.

Важливим є те, що діти з порушеннями опорно-рухового апарату мають характерні порушення формування пізнавальної активності, емоційно-вольової сфери, особистості.

Здобувачам необхідно розуміти, що метою корекційної роботи, що здійснюється психолого-педагогічними працівниками, які працюють із дітьми, хворими на церебральний параліч, є надання різних видів допомоги та забезпечення повної і ранньої соціальної адаптації, загального і професійного навчання. У дитини із церебральним паралічем необхідно сформувати позитивні особистісні якості, адекватне ставлення до життя, привчити до самообслуговування, праці.

Вимогою до здійснення адаптаційних заходів є їхня своєчасність, взаємопов'язаність, безперервність, взаємозалежність, комплексний підхід до їх виконання, ефективне поєднання зусиль, вироблення єдиної позиції фахівців різного профілю – лікарів, логопедів, дефектологів, психологів, педагогів та батьків. Від педагогів необхідні великий такт, знання індивідуальних особливостей дітей, уміння передбачити її можливі реакції на різні життєві ситуації.

Мета: ознайомитися з особливостями психофізичного розвитку, діяльності і спілкування дітей з порушеннями рухової сфери та організацією корекційно-розвиваючого навчання дітей при порушеннях рухової сфери.

Питання для обговорення:

1. Класифікація порушеннях рухової сфери.
2. Причини виникнення порушеннях рухової сфери.
3. Характеристика дітей при порушеннях рухової сфери.
4. Особливості корекційно-розвивальної роботи з особистістю з порушеннями рухової сфери.
5. Організація та зміст корекційно-розвиваючого навчання дітей при порушеннях рухової сфери.
6. Поради вчителям для роботи з дітьми при порушеннях рухової сфери в умовах інклюзивного навчання

Література: [1-21]

Опорні поняття: церебральний параліч, парез, м'язовий тонус, безбар'єрна архітектура

II. Питання для обговорення і рефлексії

1. Розкрити сутність, етіологію та патогенез порушень опорно-рухового апарату.
2. Які причини порушень опорно-рухового апарату у дітей? Як ці порушення впливають на особливості розвитку дітей даної категорії?
3. Охарактеризуйте структуру рухового дефекту при ДЦП.
4. Обґрунтуйте вторинні відхилення в розвитку при ДЦП.
5. Назвіть основні клінічні форми ДЦП.
6. Дайте психолого-педагогічну характеристику дітей з ДЦП.
7. Проаналізуйте систему спеціалізованої допомоги особам з ураженням опорно-рухового апарату.
8. Проаналізуйте систему корекційно-виховної роботи при ДЦП.
9. Визначити особливості навчання і виховання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.
10. Визначте сучасні засоби фізичної реабілітації при роботі з дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату.

11. Обґрунтуйте вагому роль психотерапевтичних засобів при ДЦП.

Теми реферативних повідомлень

1. Корекційні вправи для успішної підготовки дітей до школи.
2. Професійні якості педагога (помічника педагога), який працює з дітьми з порушеннями в розвитку.
3. Супутні захворювання та вторинні порушення при ДЦП.
4. Основні завдання шкіл для дітей з порушеннями ОРА.

III. Практичні завдання

Творчі завдання та проблемні ситуації для самостійної роботи:

Завдання 1. Складіть словничок термінів з даної теми.

Завдання 2. Скласти перелік технічних засобів, які полегшать процес навчання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в інклюзивному класі.

Завдання 12. Опишіть корекційні прийоми реалізації індивідуального підходу до дітей з порушеннями опорно-рухового апарату у процесі їх навчання.

Завдання 12. Скласти вимоги до обладнання шкільного приміщення, де навчаються діти з ДЦП.

Завдання 12. Скласти алгоритм взаємодії з дитиною, яка має труднощі при пересуванні.

Завдання 12. Робота в мікрогрупах. Проаналізувати дитячий майданчик у своєму дворі на наявність зручностей та архітектурних бар'єрів.

Завдання 12. При яких умовах дитина з ДЦП може бути включена до загальноосвітньої школи? Обґрунтуйте.

Тестовий контроль

Підібрати 10 тестів до теми за зразком:

Від чого, перш за все, залежить засвоєння різних рівнів освіти дітьми з особливими освітніми потребами? Виберіть правильну відповідь.

А. Від збереження інтелектуальних можливостей.

Б. Від мотивації до навчальної діяльності.

В. Від вікових особливостей учнів

Практичне заняття № 8-9 (4 год.)

Тема. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при порушеннях інтелекту та затримці психічного розвитку.

Методичні вказівки: Під час вивчення даної теми варто виходити з усвідомлення того, що проблема діагностування, виховання, навчання, соціалізації дітей із порушеннями інтелектуального розвитку є дуже актуальною. Поняття «дитина з порушеннями інтелектуального розвитку» включає дуже різноманітний за складом масив дітей, яких об'єднує наявність ураження кори головного мозку, що має дифузний характер. Причини, що викликають порушення інтелектуального розвитку, поділяють на зовнішні (екзогенні) і внутрішні (ендогенні). Вони можуть впливати у період внутрішньоутробного розвитку плоду, під час народження дитини і у перші місяці (чи роки) її життя.

При вивченні даної теми варто акцентувати увагу на тому, що розумово відсталі діти розрізняються мірою глибини дефекту. Однією з форм розумової відсталості є деменція, яка відрізняється від олігофренії тим, що порушення діяльності мозку настає після періоду нормального розвитку дитини.

Майбутнім педагогам потрібно звернути особливу увагу на те, що серед сучасних підходів до організації навчально-виховної роботи із дітьми, що мають порушення інтелектуального розвитку, є: прагнення до раннього виявлення порушень і їх рання корекція, установлення тісних взаємозв'язків між дітьми, батьками і спеціалістами, залучення батьків до системи раннього корекційного навчання, інклюзивна освіта, удосконалення системи соціалізації школярів.

Структура психіки дитини із порушеннями інтелектуального розвитку є надзвичайно складною. Первинний дефект призводить до виникнення багатьох інших вторинних і третинних відхилень. Поряд із недоліками цим дітям властиві й деякі позитивні можливості, наявність яких служить опорою, що забезпечує процес розвитку.

Освітні перспективи цих дітей багато у чому визначаються глибиною недорозвинення, його структурою, своєчасністю початку корекційно-педагогічної роботи. Особливо велике значення має правильно організоване, корекційно-спрямоване спеціальне навчання і виховання, адекватне можливостям дитини.

Сучасні психологи відмічають на необхідність корекції дефекту у ранньому віці, спираючись на збережені можливості дитини, приділяючи особливу увагу становленню її вищих психічних функцій. Здобувачам необхідно розуміти, що дитина з порушеннями інтелектуального розвитку, яка навчається серед здорових дітей, потребує до себе особливого ставлення. Затримка психічного розвитку є тимчасовим явищем. Найчастіше цей стан діагностують у дошкільників та молодших школярів. Пізніше може настати компенсація, «вирівнювання» під впливом корекційних заходів, розвитку дитини. Затримки розвитку у дітей можуть бути викликані різними біологічними і соціальними причинами.

На початок навчання в школі у дітей із ЗПР найчастіше не повністю сформовано основні операції мислення – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення. Діти не вміють орієнтуватися в задачі, не планують свою діяльність. Водночас їхня навчальність є досить високою. Вони використовують допомогу і можуть здійснювати перенос того способу дій, який їм показали, на розв'язання аналогічного завдання. При дотриманні специфічних умов навчання ці діти можуть оволодіти навчальним матеріалом значної складності, розрахованим на дитину, яка розвивається нормально.

При вивченні даної теми варто акцентувати увагу на тому, що категорія дітей, яку ми розглядаємо, є досить різномірною за складом. Під час ЗПР конституційного походження (гармонійний психофізичний інфантизм) поєднуються інфантильність будови тіла з дитячою пластичністю міміки і моторики. ЗПР соматичного походження відрізняється яскраво вираженими відхиленнями в емоційній сфері і в інтелектуальному розвитку. Виникають явища ретардації психічного розвитку, що проявляється у тому, що дитина втрачає набуті раніше навички. ЗПР церебрально-органічного походження сильніше впливає на пізнавальну діяльність, а не на емоційно-вольову сферу. Спостерігаються рухова розгальмованість, недостатнє розуміння інструкцій. Працездатність дітей знижено, виражено виснажуваність психічних процесів за гіпостенічним або гіперстенічним типом. ЗПР психогенного характеру пов'язано із негативними умовами життя і виховання дитини, педагогічною і мікросоціальною занедбаністю. Цей тип ЗПР формується й у дітей зі здоровою нервовою системою, нормальними передумовами інтелектуального розвитку внаслідок несприятливих обставин виховання.

Майбутнім педагогам потрібно звернути особливу увагу на те, що серед сучасних підходів до організації навчально-виховної роботи із дітьми, які мають затримку психічного розвитку, є: необхідність раннього виявлення порушень і їх рання корекція, устанавлення тісних взаємозв'язків між дітьми, батьками і спеціалістами, залучення батьків до системи раннього корекційного навчання, інклюзивна освіта, удосконалення системи соціалізації школярів.

Здобувачи мають розуміти, що дитина із затримкою психічного розвитку потребує педагогічного такту, заохочення навіть за найменші успіхи, уваги та доброзичливості з боку вчителів та вихователів.

Мета: ознайомитися з особливостями розвитку дітей із ЗПР, умовами їх навчання і виховання; оволодіти методами і прийомами роботи з такими учнями на уроці.

Питання для обговорення:

1. Класифікація порушень пізнавального розвитку: розумова відсталість (олігофренія, деменція), затримка психічного розвитку (соматогенна, психогенна, цереброорганічна, конституційна).
2. Класифікація психопатичних форм поведінки: неврози, психопатії, реактивні стани та психічні переживання в дітей.
3. Причини виникнення інтелектуальних порушень.
4. Характеристика дітей з РВ (дебільність, імбецильність, ідіотія) та ЗПР за ступенем зниження інтелекту та причиною виникнення порушення.
5. Особливості корекційно-розвивальної роботи із РВ та ЗПР.
6. Організація та зміст корекційно-розвиваючого навчання дітей з ЗПР.
7. Поради вчителям для роботи з дітьми з ЗПР в умовах інклюзивного навчання.

Література: [1-21]

Опорні поняття: розумова відсталість, ступені розумової відсталості (за МКХ-10); олігофренія, деменція, затримка психічного розвитку.

II. Питання для обговорення і рефлексії

1. Дайте визначення розумової відсталості.
2. Розкрийте причини, які призводять до розумової відсталості.
3. Порівняйте різноманітні класифікації розумової відсталості та зробіть висновки.
4. Назвіть та охарактеризуйте різні форми олігофренії. Що спільного та які відмінності між ними?
5. Чому класифікація розумової відсталості (за М.С. Певзнер) є медико-психолого-педагогічною?
6. Дайте психолого-педагогічну характеристику основних форм олігофренії.
7. Назвіть випадки, коли олігофренія супроводжується супутніми захворюваннями нервової системи.
8. Розкрийте поняття „деменція” та охарактеризуйте її різновиди.
9. Охарактеризуйте особливості психічного розвитку дітей з порушенням інтелектуального розвитку.
10. Розкрийте умови та визначте корекційні прийоми реалізації індивідуального підходу в процесі навчання та виховання дітей з особливостями інтелектуального розвитку.

Теми реферативних повідомлень

1. Особливості корекційної роботи з дітьми із затримкою психічного розвитку.
2. Спеціальні навчальні заклади для неповнолітніх з відхиленнями у поведінці.
3. Стисла характеристика різних ступенів розумової відсталості.
4. Біологічні та соціальні фактори, що призводять до ЗПР.
5. Діагностичні показники, за якими проводиться диференціація ЗПР та розумової відсталості.

Ш. Практичні завдання

Творчі завдання та проблемні ситуації для самостійної роботи:

Завдання 1. Назвіть основні причини, що призводять до ЗПР.

Завдання 2. Довести доцільність навчання дітей із ЗПР в умовах інклюзивної освіти.

Завдання 3. Порівняти види порушень інтелекту.

Завдання 4. Показати залежність особливостей навчання і виховання дітей з порушеннями інтелекту від ступеня їхнього порушення.

Завдання 5. Прийоми організації навчальної діяльності дітей із ЗПР, ураховуючи рівень їх пізнавальних можливостей

Завдання 6. Запропонувати та обґрунтувати три ігрових завдання, спрямовані на корекцію недоліків пам'яті розумово відсталих дітей.

Завдання 7. Запропонувати та обґрунтувати три ігрових завдання, спрямовані на корекцію недоліків мислення розумово відсталих дітей.

Завдання 8. Запропонувати та обґрунтувати три ігрових завдання, спрямовані на корекцію недоліків уваги розумово відсталих дітей.

Завдання 9. Запропонувати та обґрунтувати три ігрових завдання, спрямовані на розвиток комунікативних навичок дітей з інтелектуальною недостатністю молодшого шкільного віку.

Завдання 10. У чому полягають основні відмінності дітей із ЗПР від розумово відсталих та однолітків, які розвиваються нормально?

Завдання 11. Зробіть порівняльну таблицю особливостей розвитку дітей зазначених нозологій.

Тестовий контроль

1. Визначіть правильну послідовність типів олігофренії, починаючи з найглибшого : А) дебільність; Б) ідіотія; В) імбецильність.

2. Виключіть невірну відповідь. При навчанні розумово відсталої дитини в загальноосвітньому закладі педагогові необхідно: А. Допомогти дитині освоїтися в колективі однолітків; Б. Не допускати, щоб будь-що важливе залишилося не зрозумілим. В. Новий навчальний матеріал ділити на маленькі порції. Г. Багатократно повторювати засвоєне на різноманітному матеріалі. Д. Підкреслювати особливості дитини перед іншими дітьми.

3. Що таке деменція? А) уроджене слабоумство; Б) придбане слабоумство; В) затримка психічного розвитку.

4. Перші спроби навчання дітей з легкими формами відсталості в спеціальних навчальних закладах розпочав. А) Ф. Пластер; Б) Е. Крепелін; В) І. Песталощі.

5. Діти з інтелектуальними порушеннями це: А) діти із сенсорними порушеннями; Б) діти з порушеннями мови; В) діти розумово-відсталі та діти з ЗПР; Г) діти з порушеннями опорно-рухового апарата.

6. Яка з педагогічних наук займається вихованням і навчанням розумово-відсталих дітей: А) олігофренопедагогіка; Б) сурдопедагогіка; В) тифлопедагогіка; Г) логопедія.

7. За глибиною дефекту розумової відсталості при олігофренії традиційно виділяють три ступені: А) дебільність, Б) ідіотія, В) імбецильність. Розставте в порядку зростання глибини дефекту.

8. Укажіть правильну відповідь. Особи з порушеннями розумового розвитку – це: А) особи зі стійкими, незворотними порушеннями, переважно пізнавальної сфери, що виникають внаслідок органічного ураження кори головного мозку і носять дифузний характер; Б) уповільнення темпу дозрівання різних психічних функцій, відставання в розвитку психічної діяльності.

9 . ... – одна з галузей спеціальної педагогіки, що розробляє проблеми навчання, виховання та соціальної адаптації розумово відсталих дітей.

10. Установіть відповідність: 1) ідіотія; 2) імбецильність; 3) дебільність. А) відносно легка, неглибока розумова відсталість; Б) глибока розумова відсталість; В) найбільш важка, глибока розумова відсталість.

11. Розташуйте групи олігофренії за ступенем виразності дефекту (Від найбільш легкого до найбільш складного): 1) ідіотія; 2) імбецильність; 3) дебільність.

12. Розташуйте групи олігофренії за ступенем виразності дефекту (Від найбільш складного до найбільш легкого): 1) ідіотія; 2) імбецильність; 3) дебільність.

13. Які положення найточніше характеризують дебільність: А) Незначний ступінь розумової відсталості. У дітей знижений інтелект, мало цікавляться навколишньою дійсністю. Діти відстають у розвитку від однолітків. Вони пізніше починають ходити, говорити. Б) Помірний ступінь розумової відсталості. Пізнавальні можливості різко знижені. Основною рисою, характерною для осіб цієї категорії, є нездатність до самостійного понятійного мислення. Мовний розвиток примітивний. В) Найважчий ступінь розумової відсталості. Серед численних ознак особливо виділяються порушення статичних і моторних функцій: затримка в прояві диференційованої емоційної реакції, неадекватна реакція на оточення, пізніше з'являються навички стояння, ходіння, слабкий інтерес до навколишніх об'єктів і гри.

14. Які положення найточніше характеризують імбецильність: А) Незначний ступінь розумової відсталості. У них знижений інтелект, мало цікавляться навколишньою дійсністю. Діти відстають у розвитку від однолітків. Вони пізніше починають ходити, говорити. Б) Помірний ступінь розумової відсталості. Пізнавальні можливості різко знижені. Основною рисою, характерною для осіб цієї категорії, є нездатність до самостійного понятійного мислення. Мовний розвиток примітивний. В) Найважчий ступінь розумової відсталості. Серед численних ознак особливо виділяються порушення статичних і моторних функцій: затримка в прояві диференційованої емоційної реакції, неадекватна реакція на оточення, пізніше з'являються навички стояння, ходіння, слабкий інтерес до навколишніх об'єктів і гри.

15. Які положення найточніше характеризують ідіотія: А) Незначний ступінь розумової відсталості. У них знижений інтелект, мало цікавляться навколишньою дійсністю. Діти відстають у розвитку від однолітків. Вони пізніше починають ходити, говорити. Б) Помірний ступінь розумової відсталості

Пізнавальні можливості різко знижені. Основною рисою, характерною для осіб цієї категорії, є нездатність до самостійного понятійного мислення. Мовний розвиток примітивний. В) Найважчий ступінь розумової відсталості. Серед численних ознак особливо виділяються порушення статичних і моторних функцій: затримка в прояві диференційованої емоційної реакції, неадекватна реакція на оточення, пізніше з'являються навички стояння, ходіння, слабкий інтерес до навколишніх об'єктів і гри.

16. Укажіть правильну відповідь: ЗПР – це: А) стійкі, незворотні порушення, переважно пізнавальної сфери, що виникають внаслідок органічного ураження кори головного мозку і носять дифузний характер; Б) уповільнення темпу дозрівання різних психічних функцій, відставання в розвитку психічної діяльності.

17. Загальним для дітей з ЗПР є відставання в психічному розвитку у всіх сферах психічної діяльності до початку шкільного віку. А) Так. Б) Ні.

18. Назвіть причину виникнення затримки психічного розвитку (ЗПР) на основі соматогенного походження: а) пов'язано з несприятливими умовами виховання і середовища, які травмують дитину; б) емоційно-вольова сфера за своїм розвитком не встигає за загальним розвитком організму, складу діти схожі на дітей молодшого віку; в) пов'язано з хронічними захворюваннями, пороками серця, алергіями, що впливає на зниження загального і психічного тону; г) пов'язано з ураженням кори головного мозку.

19. Найбільш важкий ступінь розумової відсталості – це: а) імбецильність; б) ідіотія; в) дебільність.

20. Дебільність – це: а) затримка психічного розвитку; б) легкий ступінь розумової відсталості; в) важкий ступінь розумової відсталості; г) психічний розвиток. д) ступінь імбецильності;

21. Розумова відсталість – це: а) розлад психіки, обумовлений серйозними соматичними захворюваннями; б) стійке, незворотне порушення пізнавальної діяльності, що виникло внаслідок органічного ураження ЦНС; в) порушення пізнавальної діяльності, що виникло в результаті соціальної депривації; г) порушення інтелектуальної діяльності, пам'яті, уваги.

22. Яка з педагогічних наук займається вихованням і навчанням розумово відсталих дітей: а) сурдопедагогіка; б) логопедія; в) олігофренопедагогіка; г) тифлопедагогіка.

23. Затримка психічного розвитку – це: а) незворотне психічне недорозвинення; б) уповільнення темпу розвитку; в) перевага у дитини ігрових інтересів.

24. Соматогенна затримка психічного розвитку: а) обумовлена тривалими, нерідко хронічними захворюваннями; б) пов'язана з несприятливими умовами виховання; в) виявляється в певному віці.

25. Психогенна затримка психічного розвитку: а) обумовлена тривалими, нерідко хронічними захворюваннями; б) пов'язана з несприятливими умовами виховання; в) виявляється в певному віці.

26. Уповільнення темпу розвитку психіки дитини, яке проявляється в недостатньому запасі знань, незрілості мислення, переважанні ігрових інтересів,

швидкій стомлюваності називається: а) розумовою відсталістю; б) деменцією; в) затримкою психічного розвитку.

27. Емоційна незрілість, обумовлена тривалими хронічними захворюваннями, спостерігається при: а) ЗПР конституціонального походження; б) при соматогенній ЗПР; в) ЗПР психогенного походження.

28. Головна відмінність затримки психічного розвитку (ЗПР) від розумової відсталості полягає в: а) зворотності; б) незворотності.

29. Імбецильність є: а) легким ступенем розумової відсталості; б) помірним ступенем розумової відсталості; в) вираженим ступенем розумової відсталості.

30. Діти з легкою розумовою відсталістю: а) можуть оволодіти навичками читання і рахунку, елементарними навичками праці і самообслуговування, потребують постійної опіки; б) встигають по всіх предметах масової школи, не володіють усним рахунком; в) навички самообслуговування відсутні, діти потребують постійного спостереження і догляду; г) можуть оволодіти навичками читання і рахунку, нескладною професією, вести самостійне життя.

31. Чия педагогічна система керується девізом: «Допоможи мені зробити це самому»? Виберіть правильну відповідь. А) Штайнера Р. Б) Монтесорі М. В) Зайцева Г.Л. Г) Шматко Н.Д.

32. Засновник Вальдорфської педагогіки – ... А) Януш Корчак; Б) Марія Монтесорі; В) Рудольф Штайнер.

33. Встановіть відповідність: А) ЗПР конституціонального походження; Б) ЗПР соматогенного походження; В) ЗПР психогенного походження; Г) ЗПР церебрально-органічного походження. 1). Спадково обумовлений психічний, психофізичний інфантизм (гармонійний або дисгармонічний). 2). Обумовлений хронічними соматичними захворюваннями внутрішніх органів дитини. 3) Пов'язується з несприятливими умовами виховання, що обмежують або спотворюють стимуляцію психічного розвитку (на ранніх етапах) дитини. 4). Найпоширеніший тип ЗПР, викликає найбільш виражені порушення в емоційно-вольовій і пізнавальній діяльності.

34. Під розумовою відсталістю розуміють: а) стійке відхилення у свідомості та поведінці дітей, яке обумовлене негативним впливом середовища й недоліками виховання; б) прояв незрілості психічних і психомоторних функцій у результаті сповільненого дозрівання морфофункціональних систем мозку під впливом різних несприятливих чинників; в) стійке, явно виражене зниження пізнавальної діяльності, що виникло на основі органічного ураження центральної нервової системи; г) усі відповіді вірні.

35. Найпоширенішою формою розумової відсталості є: а) олігофренія; б) синдром Дауна; в) епілепсія; г) деменція.

36. Деменція – це: а) форма психічної недорозвиненості, що виникла внаслідок ураження центральної нервової системи в пренатальний, натальний або постнатальний періоди; б) стійке відхилення у свідомості та поведінці дітей, обумовлене негативним впливом середовища й недоліками виховання; в) форма набутого слабоумства (після 3-х років), недостатність пізнавальних функцій; г) усі відповіді вірні.

Тема. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при відхиленні емоційно-вольової сфери та соціальної поведінки (питання корекційної психопедагогіки).

Методичні вказівки: Під час вивчення теми варто виходити з усвідомлення того, що проблема діагностування, виховання, навчання, соціалізації дітей із синдромом раннього дитячого аутизму є дуже складною. Характерними для синдрому РДА є: аутизм, тобто безмежна «екстремальна» самотність дитини, зниження здатності до встановлення емоційного контакту, комунікації та соціального розвитку, труднощі у встановленні контакту очей, взаємодії поглядами, мімікою, жестами, інтонацією.

Найбільш яскраво поведінкові проблеми (самоізоляція, надмірна стереотипність поведінки, страхи, агресія та самоагресія) спостерігаються в дошкільному віці від 3 до 5-6 років. Патогенетичні механізми дитячого аутизму залишаються недостатньо відомими. Майбутнім педагогам потрібно звернути особливу увагу на те, що психічний розвиток дітей із РДА відбувається нерівномірно. Підвищені здібності в окремих обмежених областях можуть поєднуватися з глибоким порушенням звичайних життєвих умінь і навичок. Одним із головних патогенних чинників є зниження загального життєвого тону.

У дітей із РДА спостерігається порушення почуття самозбереження з елементами аутоагресії, у них відсутній потяг до однолітків і дитячого колективу, вкрай обмеженим є досвід емоційної взаємодії з іншими людьми. У залежності від ступеня порушення, дитина із РДА може навчатися як за програмою індивідуального навчання, так і за програмою масової школи. У школі зберігається ізольованість від колективу. Ці діти не вміють спілкуватися, не мають друзів. Важливим є те, що аутичну дитину необхідно вчити практично всьому. Змістом занять може бути навчання комунікації і побутовій адаптації, шкільним навичкам, розширення знань про навколишній світ, інших людей.

Здобувачам необхідно розуміти, що одним із центральних завдань педагога і психолога є надання допомоги сім'ї у прийнятті і розумінні проблем дитини, виробленні підходів до «домашньої корекції» як невід'ємної складової загального плану реалізації корекційно-виховної програми. У той же час батьки аутичних дітей самі часто потребують психотерапевтичної допомоги.

Мета: вивчити особливості поведінкових порушень та ознаки аутичних рис особистості; з'ясувати завдання педагога у роботі з такими дітьми.

Питання для обговорення:

1. Поняття про аутизм.
2. Спектр аутистичних порушень, їх діагностика.
3. Основні ознаки аутизму.
4. Корекційно-виховна робота з аутичними дітьми.
5. Психокорекційні технології для дітей з аутизмом.
6. Причини виникнення порушень поведінки дітей та підлітків.
7. Поняття синдрому дефіциту уваги та гіперактивності.
8. Ознаки прояву гіперактивності в дітей шкільного віку.
9. Програма корекції поведінки дітей із синдромом дефіциту уваги та гіперактивності

Література: [1-21]

Опорні поняття: розлади спектру аутизму, стереотипія, поведінкова терапія, холдінг-терапія, комунікативна терапія, синдромом дефіциту уваги, гіперактивність.

II. Питання для обговорення і рефлексії

1. Охарактеризуйте основні клінічні прояви синдрому РДА.
2. Якими є сучасні уявлення про основний дефект при РДА?
3. Дайте психолого-педагогічну характеристику дітей з РДА.
4. Обґрунтуйте необхідність створення спеціальних умов для навчання та виховання дітей з РДА.
5. Визначте особливості розвитку дітей із реактивними станами та конфліктними переживаннями? Назвіть причини.
6. Дайте визначення психопатії, назвіть її основні ознаки.
7. У чому полягають основні особливості психопатичних форм поведінки в дітей?
8. Охарактеризуйте особливості поведінки дітей при різних проявах психопатій та обґрунтуйте специфіку індивідуального корекційно-виховного підходу в окремих випадках.
9. Наведіть приклади ситуацій із шкільного життя дитини, які можуть травмувати її психіку.
10. У чому специфіка роботи педагога з аутистами? Обґрунтуйте.
11. Якими якостями повинен володіти педагог в системі спеціальної освіти?

Теми реферативних повідомлень

1. Корекційна допомога при аутизмі.
2. Психічні властивості та особистісні якості розумово відсталих дітей, на які доцільно спиратися в процесі корекційно-виховної роботи.
3. Основні вимоги, щодо організації освітнього простору дітей зі спектром аутизму.
4. Специфіка роботи педагога з аутистами.

III. Практичні завдання

Творчі завдання та проблемні ситуації для самостійної роботи:

Завдання 1. Визначте напрями корекційно-розвивальної роботи з дітьми, які мають порушення поведінки.

Завдання 2. Складіть порівняльний аналіз понять «аутизм» і «аутистичні риси особистості».

Завдання 3. Як аутизм впливає на мовний розвиток дитини? Опишіть.

Завдання 4. Випишіть основні клініко-психолого-педагогічні характеристики аутизму.

Завдання 5. Наведіть приклад використання методу спостереження у роботі з особливими дітьми.

Завдання 6. Довести відмінність порушень емоційно-вольової сфери від інших порушень психофізичного розвитку.

Завдання 7. Навести приклади ситуацій із шкільного чи сімейного життя дитини, які можуть травмувати її психіку, призвести до виникнення порушень

емоційно-вольової сфери.

Завдання 8. Визначити вплив булінгу на виникнення порушень емоційно-вольової сфери.

Завдання 9. Назвати фахівців, які здійснюють психолого-педагогічну роботу з дітьми з порушеннями емоційно-вольової сфери.

Завдання 10. Дайте характеристику різних емоційних станів школярів. Оформіть їх таблицею.

Тестовий контроль

Підібрати 10 тестів до теми за зразком:

Від чого, перш за все, залежить засвоєння різних рівнів освіти дітьми з особливими освітніми потребами? Виберіть правильну відповідь.

А. Від збереження інтелектуальних можливостей.

Б. Від мотивації до навчальної діяльності.

В. Від вікових особливостей учнів

Практичне заняття № 12-13 (4 год.)

Тема. Розвиток і освіта дітей зі складними порушеннями розвитку

Методичні вказівки: Під час вивчення даної теми варто виходити з усвідомлення того, що корекційна педагогіка досліджує також особливості роботи з дітьми, що мають складні порушення розвитку, тобто два або більше порушень. Складними порушеннями називають наявність двох або більше виражених первинних порушень в однієї дитини. Найбільш ґрунтовними є дослідження особливостей психічного розвитку сліпоглухої дитини - дитини із подвійним сенсорним порушенням. Недоліки розвитку, що входять до складу такого дефекту, пов'язано з ураженням різних систем організму.

При вивченні даної теми варто акцентувати увагу на тому, що психічний розвиток дітей зі складним сенсорним порушенням спирається на збережені інтелектуальні і сенсорні (нюх, вібраційна і кінестетична чутливість) можливості пізнання. На розвиток особистості людини зі складним порушенням значно впливає те, в якому мікросередовищі вона перебуває.

Майбутнім педагогам потрібно звернути увагу на те, що показником успішного розвитку сліпоглухої дитини є поява спілкування між нею і її близькими за допомогою природних жестів. Проте засвоєння словесної мови можливе тільки при спеціальному навчанні. Величезне значення для формування правильних уявлень про оточуючий світ має для сліпоглухої дитини ліплення, моделювання, малювання і гра.

Психолого-педагогічне обстеження включає дослідження особливостей рухової, пізнавальної і особистісної сфер дитини, провідних засобів спілкування і рівня володіння навичками самообслуговування. У випадках складного і множинного порушення розвитку у дитини значно впливають спостереження за особливостями поведінки і спілкування з оточуючими у звичній для дитини домашній обстановці або аналіз відеоматеріалів про це.

Важливим є те, що вирішити питання про потенційні можливості розвитку кожної окремої дитини можна тільки у процесі її виховання і навчання, а визначальною для всього подальшого розвитку є проблема сприймання і виховання

такої дитини у родині.

Змістом шкільного навчання дитини зі складними порушеннями розвитку повинна стати соціально-побутова орієнтація в найбільш суттєвих сторонах життя людей.

Мета: формувати у студентів уявлення про складне порушення розвитку; оволодіти уміннями організації корекційних занять з такими дітьми.

Питання для обговорення:

1. Поняття про складне порушення розвитку
2. Завдання психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини з складним дефектом
3. Психолого-педагогічні основи розвитку і освіти осіб з складним дефектом
4. Шляхи і способи організації спеціальної освіти для осіб зі складними порушеннями в розвитку

Література: [1-21]

II. Питання для обговорення і рефлексії

1. Дайте визначення складного (комбінованого) дефекту.
2. Розкрийте сучасні підходи до проблем дітей зі складними порушеннями в розвитку.
3. Охарактеризуйте основні можливі поєднання дефектів розвитку.
4. Назвіть групи, на які поділяються діти з поєднаними порушеннями в розвитку.
5. Охарактеризуйте основні напрями навчання сліпоглухих дітей.
6. Визначте особливості психічного розвитку глухих і слабочуючих розумово відсталих дітей.
7. Які спеціалізовані заклади існують для осіб зі складним дефектом?

Теми реферативних повідомлень

1. Особливості виховання дітей зі складними порушеннями психофізичного розвитку
2. Особливості навчання дітей зі складними порушеннями психофізичного розвитку
3. Класифікація груп дітей з поєднаними порушеннями.
4. Завдання психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини зі складним дефектом.
5. Психолого-педагогічні основи розвитку і освіти осіб зі складним дефектом.
6. Шляхи і способи організації спеціальної освіти для осіб зі складними порушеннями в розвитку.

III. Практичні завдання

Творчі завдання та проблемні ситуації для самостійної роботи:

Завдання 1. Ознайомтесь та вивчіть основний перелік жестових фраз для загального користування, який використовують для надання допомоги (рекомендована література: Основи етики спілкування з особами з інвалідністю: навчально-методичний посібник / за ред. акад. В.М. Синьова; Мін-во освіти і науки,

молоді та спорту України, Нац.пед.ун-т імені М.П. Драгоманова, Ін-т корекційної педагогіки та психології. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012.- 150 с.).

Завдання 2. Запропонувати та обґрунтувати комунікативні завдання для успішної взаємодії з дітьми зі складними порушеннями розвитку.

Завдання 3. Скласти рекомендації батькам, які мають дітей з порушеннями розвитку, щодо супроводу дитини в транспорті.

Завдання 4. Скласти алгоритм супроводу дитини в Центрі раннього втручання.

Завдання 5. Розробити перспективний план роботи соціального працівника з сім'єю, яка виховує дитину з комплексними порушеннями розвитку.

Завдання 6. Розробити ігрові прийоми для налагодження контакту з дитиною з психофізичними порушеннями.

Завдання 7. Проаналізувати основні психолого-педагогічні особливості дитини, які спричиняються порушеннями інтелекту, зору та слуху, записати їх у вигляді таблиці:

<i>Показники</i>	<i>Розумова відсталість</i>	<i>Порушення зору</i>	<i>Порушення слуху</i>
Розвиток сприйняття			
Розвиток моторики			
Формування побутових навичок			
Розвиток спілкування з дорослими, засвоєння суспільного досвіду			
Особливості пізнавального розвитку			
Формування навчальної діяльності			
Необхідні спеціальні прийоми навчання			

На основі даних таблиці зробити висновки щодо особливостей підходів до навчання та виховання дітей зі сполученням розумової відсталості з вадами слуху або зору.

Завдання 8. Ознайомитись з організацією виховання та навчання дітей зі сполученням сенсорних та інтелектуальних вад на різних ступенях освіти.

Тестовий контроль

Підібрати 10 тестів до теми за зразком:

Від чого, перш за все, залежить засвоєння різних рівнів освіти дітьми з особливими освітніми потребами? Виберіть правильну відповідь.

А. Від збереження інтелектуальних можливостей.

Б. Від мотивації до навчальної діяльності.

В. Від вікових особливостей учнів

Практичне заняття № 14-15 (4 год.)

Тема. Розвиток і освіта дітей із порушеннями поведінки

Методичні вказівки: Під час вивчення даної теми варто виходити з усвідомлення майбутніми педагогами необхідності дослідити особливості роботи з дітьми, що мають порушення поведінки.

Під час дошкільного, молодшого шкільного, підліткового періодів розвитку у дитини відбуваються особливо яскраві зміни особистості, що можуть супроводжуватися порушеннями поведінки.

Майбутнім педагогам потрібно звернути увагу на те, що у дошкільників і молодших школярів, коли процес формування особистості тільки починається, порушення поведінки ще нестійкі, їх можна подолати. Щодо цих вікових категорій майже не вживають такі дефініції, як девіантна (відхилена) поведінка, психопатія, акцентуація характеру. Проте в дошкільний період і в молодшому шкільному віці з'являються передумови цих відхилень.

Підлітки досить часто порушують загальноприйняту в суспільстві поведінку. Для позначення цих порушень найчастіше використовують дефініцію «девіантна поведінка».

Поведінку, що виникає в неповнолітніх у результаті вживання різних груп наркотичних речовин і характеризується наявністю пов'язаних із цим проблем, називають адиктивною (залежною).

Передумовою виникнення агресивної поведінки виступають незадоволеність підлітка стосунками з оточуючими, ставленням оточуючих до нього, порушення стосунків підлітка із соціальним середовищем.

Проблемою є аутоагресивна поведінка підлітків.

Делінквентна поведінка є однією з форм девіантної поведінки. Вона спрямована проти інтересів суспільства в цілому чи особистих інтересів громадян, але не досягає тяжкості злочину.

Здобувачам необхідно розуміти, що існують різні погляди на профілактику та корекцію поведінкових відхилень.

Мета: вивчити особливості поведінкових порушень та з'ясувати завдання педагога у роботі з такими дітьми.

Питання для обговорення:

1. Поняття соціально-психологічної адаптації – дезадаптації.
2. Психолого-педагогічна сутність відхилень у поведінці підлітків.
3. Загальна характеристика дітей з порушеннями поведінки, її біопсихічні та соціальні детермінанти.
4. Причини виникнення відхилень у поведінці школярів, їх діагностика.
5. Сутність девіантної поведінки.

6. Форми девіантної поведінки.
7. Поняття «превентивне виховання».
8. Загальні принципи соціально-педагогічної профілактики і корекції педагогічно занедбаної дитини.
9. Корекція порушень поведінки у підлітків в умовах загальноосвітньої школи.

Література: [1-21]

II. Питання для обговорення і рефлексії

1. Проаналізуйте поняття «важковихованість».
2. Дослідіть погляди В. Кащенко на вади характеру, що спонукають до появи важковихованості.
3. Розгляньте види акцентуацій характеру.
4. Проаналізуйте психологічні синдроми дошкільників і молодших школярів.
5. Охарактеризуйте причини шкільної неспішності. Назвіть шляхи її профілактики і корекції.
6. Проаналізуйте особливості, притаманні підлітковому вікові.
7. Охарактеризуйте особливості кризи підліткового віку.
8. Дослідіть особливості девіантної поведінки школярів.
9. Продумайте програму профілактики адиктивної поведінки серед учнів підліткового віку.
10. Проаналізуйте причини агресивних дій у підлітковому віці.
11. Назвіть шляхи профілактики аутоагресивної поведінки.
12. У чому полягає небезпека делінквентної поведінки? Продумайте шляхи її профілактики.
13. З'ясуйте, в яких психологічних і педагогічних вченнях досліджуються питання відхилень у поведінці та можливості уникнення руйнівних для особи та суспільства ситуацій.

14. Проаналізуйте поняття «превентивне виховання».

Теми реферативних повідомлень

1. Проблеми надання допомоги педагогічно занедбаним дітям і їхнім батькам.
2. Превентивна педагогіка.
3. Причини і особливості дитячого алкоголізму і наркоманії.
4. Девіантна поведінка як психолого-педагогічна проблема сучасного виховного процесу.
5. Шкільна дезадаптація як причина девіантної поведінки.
6. Допомога сім'ї, що виховує дитину з проблемами в розвитку.
7. Педагогічна система виховання В. О. Сухомлинського.
8. Погляди А. С. Макаренка на виховання й перевиховання дітей із порушеннями поведінки.
9. Роль сім'ї у моральному вихованні дитини.
10. Шляхи подолання дитячої неспішності.
11. Педагогічна допомога при шкільній дезадаптації.

III. Практичні завдання

Творчі завдання та проблемні ситуації для самостійної роботи:

Завдання 1. Ознайомитись з опитувальниками “Дитина очима дорослого” та “Види агресії, спрямованість, чутливість до присутності інших”, призначеними для вивчення агресивних дітей.

Завдання 2. На основі отриманої інформації з теми сформулюйте власне бачення системи профілактики порушень поведінки.

Завдання 3. Розглянути ознаки, які вказують на підвищений рівень агресивності при проведенні проєктивних методик “Неіснуюча тварина”, “Малюнок людини”.

Завдання 4. Знайдіть та ознайомтесь з будь-якою інноваційною технологією, яка не висвітлювалась на лекціях і семінарах. Коротко опишіть її зміст та визначте простір її застосування в роботі соціального працівника (педагога).

Завдання 5. Згадайте свій досвід навчання у школі. Напишіть «невідправленого листа» одному зі своїх педагогів – тому, чия педагогічна діяльність найбільш вплинула на ваш розвиток.

Тестовий контроль

1. Абілітація – це: а) усунення відхилень; б) згладжування дефекту; в) формування і підтримка.

2. Система спеціальних і загально-педагогічних заходів, спрямованих на ослаблення або подолання недоліків психофізичного розвитку визначається як... А) компенсація; Б) корекція; В) адаптація.

3. Що в перекладі з грецької означає поняття «адаптація»? А) Пояснення; Б) пристосування; В) задоволення.

4. Процес пристосування будови та функцій організму до умов середовища називається А) розвитком; Б) формуванням; В) адаптацією; Г) дозріванням.

5. Компенсація це: А) всебічний розвиток особистості дитини; Б) подолання утруднень, викликаних дефектом розвитку; В) попередження вторинних наслідків порушень органів; Г) заміщення або перебудова порушених або недорозвинених функцій організму.

6. Урівноважування, відшкодування функцій ушкоджених систем: А) компенсація; Б) корекція; В) координація; Г) декомпенсація.

7. Виберіть правильне твердження: Аномалія – це А) рівень психосоціального розвитку людини, що відповідає середнім якісно-кількісним показникам; Б) неправильність, відхилення від загальної закономірності; В) знання, уміння й дії, необхідні учневі для оволодіння предметним змістом програми.

8. Установіть відповідність між терміном та його значенням: 1) Предметна норма; 2) Вікова норма; 3) Індивідуальна норма. 4) Соціальна норма А) знання, уміння й дії, необхідні учневі для оволодіння даним предметним змістом програми (відображені в стандартах освіти); Б) показники інтелектуального та особистісного розвитку школяра, які повинні сформуватися до кінця певного вікового етапу; В) проявляється в індивідуальних особливостях розвитку та саморозвитку дитини.

9. Встановіть відповідність між терміном та його значенням: 1) Предметна норма; 2) Вікова норма; 3) Індивідуальна норма. 4) Соціальна норма А) це правила, зразок діяльності або міра допустимої (дозволеної або обов’язкової) поведінки людей чи соціальних груп, що склалися в даному суспільстві; Б) показники

інтелектуального та особистісного розвитку школяра, які повинні сформуватися до кінця певного вікового етапу; В) проявляється в індивідуальних особливостях розвитку та саморозвитку дитини.

10. Відтворіть ланцюжок структури психічного розвитку на прикладі глухої дитини: – первинний дефект – порушення слуху; – вторинний дефект – .....; – відхилення третього порядку ....

11. Розставте в правильній послідовності: Компенсація відбувається за етапами: 1. Виявлення того чи іншого порушення в роботі організму на основі сигналу про порушення чи його наслідок. 2. Оцінка виразності порушення (параметрів, локалізації, глибини). 3. Формування компенсаторної програми. 4. Зупинка процесу компенсації та закріплення її результату. 5. Відстеження реалізації компенсаторної програми.

12. Заповніть пропуски: Спеціальний освітній заклад – це заклад для осіб з ....

13. .... реабілітація орієнтована на відновлення психічних станів, які були порушені внаслідок травмуючої дії різних факторів.

14. .... реабілітація орієнтована на відновлення професійних навичок і якостей, необхідних для повернення до трудової діяльності.

15. .... – складний багаторівневий процес, який включає відновлення та заміщення втрачених або порушених функцій шляхом використання збережених або перебудови частково порушених функцій.

16. Заходи, спрямовані на відновлення або повну компенсацію обмежених психічних або фізичних можливостей людини: А) адаптація; Б) реабілітація; В) інтеграція

17. Що буквально означає поняття «корекція»: а) виправлення; в) призначення; б) керівництво; г) планування.

18. Система спеціальних заходів, спрямованих на подолання недоліків психофізичного розвитку, називається:

а) вихованням; б) адаптацією; в) корекцією; г) компенсацією.

19. Корекція – це: А) заміщення або перебудова порушених або недорозвинених функцій організму Б) всебічний розвиток особистості дитини; В) виправлення або послаблення недоліків психофізичного розвитку аномальної дитини;

20. Виправлення тих або інших недоліків розвитку називається: а) корекція; б) компенсація; в) адаптація; г) реабілітація.

21. Корекція – це... а) цілеспрямований процес передачі й засвоєння знань; б) заміщення, перебудова порушених або недорозвинених функцій організму; в) це система педагогічних заходів, спрямованих на виправлення або послаблення недоліків психофізичного розвитку дітей.

22. Соціальна реабілітація – це... а) включення аномальної дитини в соціальне середовище; б) приведення індивідуальної та групової поведінки аномальних дітей відповідно до системи суспільних норм; в) цілеспрямований процес передачі й засвоєння знань.

23. Компенсація – це ... а) заміщення, перебудова порушених або недорозвинених функцій організму; б) процес виховання й навчання аномальних дітей; в) процес послаблення або виправлення недоліків психофізичного розвитку.

24. До якого з термінів відноситься визначення: «зміни, які відбуваються в суб'єктові, за допомогою яких здійснюється пристосування до умов, що змінилися»? А. Розвиток. Б. Адаптація. В. Формування.

25. Вторинні дефекти по Л.С. Виготському: а) відображають порушення психічного розвитку в умовах первинного дефекту; б) пов'язані з пошкодженнями ЦНС; в) пов'язані з пошкодженнями вищих психічних функцій.

26. Складний багаторівневий процес перебудови функцій організму при порушеннях або втраті будь-яких функцій називається: а) адаптацією; б) компенсацією; в) реабілітацією.

27. До якого з термінів відноситься визначення: «зміни, які відбуваються в суб'єктові, за допомогою яких здійснюється пристосування до умов, що змінилися»? А. Розвиток. Б. Адаптація. В. Формування.

28. За якою ознакою здійснена наступна класифікація категорій осіб з обмеженими можливостями: тілесні (соматичні) порушення; сенсорні порушення (слух, зір); порушення діяльності мозку. А. За локалізацією порушень в тій або іншій системі організму. Б. За характером порушення недоліку. В. По причині виникнення порушення, недоліку.

29. Якому терміну відповідає наступне визначення: «Один з видів корекційної діяльності з залученням до мистецтва»? А. Хромотерапія. Б. Іпотерапія. В. Арттерапія.

30. У роботах якого відомого психолога обґрунтовано розуміння компенсації як синтезу біологічного і соціального чинників? А. Адлер А.Б. Фрейд З. В. Виготський Л.С.

31. Про яку реабілітацію йдеться мова нижче? Виховання почуття власної гідності, подолання відчуття малоцінності, маргінальної або завищеної самооцінки, формування адекватних форм соціальної поведінки. А. Медична реабілітація. Б. Особистісна реабілітація. В. Соціальна реабілітація.

32. Доповніть:

Аномалія – це..... від норми.

33. Чи можуть неформальні групи виступати в якості інститутів соціалізації? Так чи ні?

34. .... – формування властивостей особистості, що роблять її здатною до життєдіяльності в суспільстві на основі засвоєння соціальних цінностей і способів соціально позитивної поведінки. А) Корекція; Б) Компенсація; В) Соціалізація

35. Соціальна адаптація – А) процес пристосування індивіда до умов соціального середовища, формування адекватної системи стосунків із соціальними об'єктами, інтеграція особистості в соціальні групи, діяльність щодо освоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища; Б) невідповідність соціопсихологічного і психофізіологічного статусу людини вимогам ситуації життєдіяльності, що не дозволяє їй пристосуватися до умов середовища свого існування

36. Знайдіть відповідність. 1) Ауто деструктивна поведінка (спрямована на саморуйнування). 2) Делінквентна поведінка (антисоціальна). 3) Асоціальна поведінка (аморальна). А) поведінка, яка не відповідає стандартам поведінки, що схвалюється товариством, не збігається із загальноприйнятими в даному товаристві соціальними нормами, традиціями, що склалися. Б) поведінка індивіда, що порушує норми громадського правопорядку, загрожує благополуччю інших людей або суспільству взагалі та може бути правомірно покараною; В) поведінка, що має незначні відхилення від медичних та психічних норм, загрожує цілісності та розвитку самої особистості. 1-В, 2-Б, 3-А.

37. Знайдіть відповідність. 1) Асоціальна поведінка (аморальна). 2) Аутодеструктивна поведінка (спрямована на саморуйнування). 3) Делінквентна поведінка (антисоціальна)

А) поведінка, яка не відповідає стандартам поведінки, що схвалюється товариством, не збігається із загальноприйнятими в даному товаристві соціальними нормами, традиціями, що склалися. Б) поведінка індивіда, що порушує норми громадського правопорядку, загрожує благополуччю інших людей або суспільству взагалі та може бути правомірно покараною; В) поведінка, що має незначні відхилення від медичних та психічних норм, загрожує цілісності та розвитку самої особистості.

38. Депривація – відсутність можливості чи її недостатність для задоволення людиною якої-небудь життєво важливої психічної потреби. Так чи ні?

39. Зміст .... виховання: профілактика девіантної поведінки неповнолітніх; формування здорового способу життя; соціально-правовий захист неповнолітніх.

40. ... поведінка – це стійкий вид поведінки людини, що має відхилення від найбільш важливих соціальних норм суспільства у певний час та завдає реальної шкоди суспільству та самій людині, що її проявляє, і супроводжується її соціальною дезадаптацією.

41. Девіантна поведінка – це особливість соціального розвитку, яка полягає у поведінці, що не відповідає суспільним нормам і цінностям. Так чи ні?

42. Делінквентна поведінка – це поведінка, що загрожує здоров'ю і розвитку самої особистості дитини. Так чи ні?

43. Відхилення в поведінці – це... а) девіація; б) депривація; в) дезадаптація.

44. Яка дія педагога принесе найменш корисні в процесі організації педагогічного спілкування з учнями: а) підбадьорювання; б) запрошення до дії; в) порівняння з іншими учнями.

Індивідуальне науково-дослідне завдання

Індивідуальне науково-дослідне завдання з дисципліни «Корекційна педагогіка» виконується упродовж семестру. Виконання його є обов'язковою умовою успішного вивчення курсу та отримання позитивної оцінки.

Метою виконання індивідуального завдання є застосування теоретичних знань дисципліни для розв'язання задач і вправ, розвиток навичок самостійної роботи, систематизація знань, поглиблене вивчення окремих питань. Індивідуальне завдання захищається під час семестру у години, за графіком індивідуально-консультативної роботи викладача кафедри у формі індивідуальних занять та

консультацій. При виконанні та оформленні індивідуального завдання студент може використовувати рекомендовану літературу, методичні вказівки, інтернет-ресурси. ІНДЗ/ІЗ оцінюється за 100-бальною шкалою. Виконання ІНДЗ/ІЗ є одним із обов'язкових складових модулів залікового кредиту.

Завдання ІНДЗ/ІЗ з дисципліни «Корекційна педагогіка»:

На основі аналізу науково-методичної літератури, педагогічної преси підготувати реферати (наукові тези) за нижче вказаною тематикою:

Обсяг реферату – 8-10 сторінок тексту комп'ютерного набору. Робота має складатись з таких основних частин: титульна сторінка (на ній вказати кафедру, тему, прізвище студента, ім'я, рік); зміст, висновки, список використаних джерел (не менше 15 найменувань). До науково-дослідницького завдання підготувати презентацію

Тема може бути запропонована власна (в рамках навчального курсу “Корекційна педагогіка”).

Пропонована тематика творчих проєктів:

1. Еволюція наукових уявлень про аномальний розвиток.
2. Внесок Л.С. Виготського у становлення і розвиток дефектології як науки.
3. Становлення і розвиток дошкільної корекційної педагогіки.
4. Витоки й основні віхи становлення і розвитку національних систем спеціальної освіти в Україні та світі.
5. Стан і тенденції розвитку корекційної і спеціальної дошкільної освіти в Україні на сучасному етапі суспільного розвитку.
6. Структура сучасної системи спеціальної освіти для дітей дошкільного віку в Україні.
7. Структура сучасної системи спеціальної освіти для дітей дошкільного віку однієї з розвинених країн (за вибором) і характеристика її складових елементів.
8. Пріоритетні напрями реформування спеціальної і корекційної дошкільної освіти в Україні в контексті інтеграції до європейського освітнього простору.
9. Нормативно-правове забезпечення корекційно-розвивальної роботи в Україні.
10. Сучасні тенденції розвитку корекційної освіти в Україні.
11. Психолого-педагогічні і соціальні аспекти підвищення ефективності корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з особливими потребами.
12. Основні напрями корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими потребами в загальноосвітньому просторі.
13. Основні напрями корекційно-розвивальної роботи з дітьми з порушеннями мовлення в дошкільному навчальному закладі.
14. Основні напрями корекційно-розвивальної роботи з дітьми із затримкою психічного розвитку в дошкільному навчальному закладі.
15. Основні напрями корекційно-розвивальної роботи з дітьми з порушеннями інтелекту в дошкільному навчальному закладі.
16. Основні напрями корекційно-розвивальної роботи з дітьми-аутистами в дошкільному навчальному закладі.
17. Основні напрями корекційно-розвивальної роботи з дітьми з порушеннями слуху в дошкільному навчальному закладі.

18. Основні напрями корекційно-розвивальної роботи з дітьми з порушеннями зору в дошкільному навчальному закладі.
19. Структура системи корекційно-розвивальної роботи з дітьми дошкільного віку в загальноосвітньому просторі.
20. Принципи системи корекційно-розвивальної роботи з дітьми дошкільного віку в загальноосвітньому просторі.
21. Контроль якості корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими потребами.
22. Інноваційні технології навчання, виховання, розвитку та корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими потребами.
23. Адаптування особистісно орієнтованих технологій навчання та виховання до роботи з дітьми з особливими потребами в освітньому процесі дошкільного навчального закладу.
24. Розроблення індивідуальних планів навчання, виховання, розвитку та корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими потребами в загальноосвітньому просторі.
25. Психологія взаємовідносин педагога та вихованців у процесі корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими потребами.
26. Створення «ситуації успіху» в процесі корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими потребами.
27. Налагодження взаємозв'язку між медичним та педагогічним персоналом під час роботи з дітьми з особливими потребами.
28. Особливості створення спеціальних умов для навчання, виховання та розвитку дітей з особливими потребами.
29. Методи активізації корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими потребами та організація їх упровадження.
30. Передовий досвід у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.
31. Альтернативні системи корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими потребами.
32. Дитячий церебральний параліч: особливості порушення опорної сфери та їх врахування в процесі організації навчальної діяльності.
33. Комплексні порушення психофізичного розвитку дітей
34. Новітні інформаційні технології навчання осіб з тяжкими порушеннями мовлення.
35. Форми і методи логопедичної роботи в загальноосвітніх закладах.
36. Особливості корекційно-розвивальної роботи із розумово відсталими дітьми.
37. Значення сім'ї та сімейного виховання у подоланні мовленнєвих порушень у дітей.
38. Методи та принципи побудови навчального процесу для дітей з порушенням зору (слуху).
39. Засоби корекції мовлення та розвитку спілкування для дітей з порушенням слуху (зору).
40. Спеціальні види роботи для навчання дітей з порушенням слуху (зору) навчання читати і писати.

41. Значення зорового аналізатора для формування пізнавальної діяльності та розвитку особистості дитини.
42. Психолого-педагогічні умови корекції психічного розвитку дітей та перспективи їх соціалізації.
43. Актуальні проблеми тифлопедагогіки.
44. Диференційований та індивідуальний підхід до розумово відсталих дітей в процесі навчання.
45. Перспективи соціальної адаптації глухих та слабочуючих осіб, проблеми їх профорієнтації.

Тема може бути запропонована власна (в рамках навчального курсу “Корекційна педагогіка”).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1: 1. Класифікувати понятійно-категоріальний апарат корекційної педагогіки: педагогічні, психологічні, медичні терміни.

2. Визначити перспективи розвитку спеціальної освіти, інклюзивної освіти (корекційної педагогіки, спеціальної психології).

3. Написання есе на тему «Актуальність корекційної педагогіки в сучасних умовах».

Тема 2: 1. Здійснити порівняльну характеристику особливостей організації навчання в різних типах спеціальних закладів освіти, закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням.

2. Скласти таблицю «Наукові концепції поглядів на життя і діяльність людей з різними порушеннями у розвитку»

Тема 3: 1. Заповнити таблицю «Структура порушень психофізичного розвитку».

2. Розкрити внесок Л. Виготського у корекційну педагогіку.

3. Повідомлення на тему «Вплив навколишнього середовища на порушення у психофізичному розвитку дитини»

Тема 4: 1. Визначити роль слуху у розвитку людини.

2. Назвати причини виникнення порушень слухової функції та описати їх класифікацію.

3. Розкрити питання навчання і виховання дітей із порушеннями слуху у різних типах закладів загальної середньої освіти.

Тема 5: 1. Визначити роль зору для розвитку людини.

2. Назвати причини виникнення порушень зору та дати їх класифікацію.

3. Розкрити питання навчання і виховання дітей із порушеннями зору в різних типах закладів загальної середньої освіти.

Тема 6: 1. Назвати основні закономірності розвитку мовлення та причини його порушень.

2. Описати класифікації порушень мовлення.

3. Дати психолого-педагогічну характеристику дітей з порушеннями мовлення.

4. Есе за фільмом «Зірочки на землі»

Тема 7: 1. Розкрити сутність, етіологію та патогенез порушень опорно-рухового апарату.

2. Дати психолого-педагогічну характеристику дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.
3. Визначити особливості навчання і виховання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.
4. Робота в мікрогрупах. Проаналізувати дитячий майданчик у своєму дворі на наявність зручностей та архітектурних бар'єрів.

Тема 8: 1. Визначити основні відмінності ЗПП від порушень інтелекту та нормотипового розвитку.

2. Довести доцільність навчання дітей із ЗПП в умовах інклюзивної освіти.

Тема 9: 1. Порівняти види порушень інтелекту.

2. Показати залежність особливостей навчання і виховання дітей з порушеннями інтелекту від ступеня їхнього порушення.

Тема 10: 1. Довести відмінність порушень емоційно-вольової сфери від інших порушень психофізичного розвитку.

2. Навести приклади ситуацій із шкільного чи сімейного життя дитини, які можуть травмувати її психіку, призвести до виникнення порушень емоційно-вольової сфери.
3. Визначити вплив булінгу на виникнення порушень емоційно-вольової сфери.
4. Назвати фахівців, які здійснюють психолого-педагогічну роботу з дітьми з порушеннями емоційно-вольової сфери.

Тема 11: 1. Проаналізувати основні психолого-педагогічні особливості дитини, які спричиняються порушеннями інтелекту, зору та слуху, записати їх у вигляді таблиці:

Показники	Розумова відсталість	Порушення зору	Порушення слуху
Розвиток сприйняття			
Розвиток моторики			
Формування побутових навичок			
Розвиток спілкування з дорослими, засвоєння суспільного досвіду			
Особливості пізнавального розвитку			
Формування навчальної діяльності			
Необхідні спеціальні прийоми навчання			

На основі даних таблиці зробити висновки щодо особливостей підходів до навчання та виховання дітей зі сполученням розумової відсталості з порушеннями слуху або зору.

2. Ознайомитись з організацією виховання та навчання дітей зі сполученням

сенсорних та інтелектуальних вад на різних ступенях освіти.

Тема 12: 1. Ознайомитись з опитувальниками “Дитина очима дорослого” та “Види агресії, спрямованість, чутливість до присутності інших”, призначеними для вивчення агресивних дітей.

2. Розробити схему спостереження за дитиною та опитування її батьків, яка б дозволила диференціювати наступні різновиди агресії:

а) доброякісну та злоякісну;

б) захисну, деструктивну та демонстративну.

3. Розглянути ознаки, які вказують на підвищений рівень агресивності при проведенні проєктивних методик “Неіснуюча тварина”, “Малюнок людини”.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Василевська О., Дворніченко Л. Казкотерапія як засіб психологічної роботи з різними віковими категоріям. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2020. Випуск 6. С. 24–31. Режим доступу: <https://doi.org/10.30970/2522-1876-2020-6-4>.

2. Верич С. В., Рень Л. В. Корекція негативних емоційних станів дітей з особливими освітніми потребами як чинник мотивації їх навчально-пізнавальної діяльності в умовах воєнного стану. Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка. 2023. Т. 179, № 23. С. 14-18. URL: <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/199>.

3. Дехтяренко Т.М. Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегія управління. Київ : Університетська книга 2023, 403 с.

4. Довідник фахівця з інклюзивної освіти / автори-укладачі Л. Смерчак, М. Заміщак. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2022. 106 с.

5. Ільяна В.М. Дислексія: підтримка дитини з особливими мовленнєвими потребами в освітньому середовищі : навч.-метод. посіб. Київ, 2023. 158с.

6. Кисла О.Ф. Корекційна педагогіка. Навч.посібник. Київ: Кондор, 2024. 338 с.

7. Корекційна педагогіка : навчально-методичний посібник для самостійної роботи для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. Освітня програма «Інклюзивна освіта» / автор-укладач Леся Смерчак. Дрогобич : ДДПУ ім. І. Франка, 2023. 160 с.

8. Корекційна психопедагогіка (Олігофренопедагогіка) : навчально-методичний посібник / укл. О.В. Гаяш Ужгород, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2021. 255 с.

9. Корекційно-розвивальні технології навчання дітей з комплексними порушеннями розвитку : навч.-метод. посіб. / Чеботарьова О.В., Блеч Г.О., Гладченко І.В., Бобренко І.В., Мякушко О.І., Сухіна І.В., Трикоз С.В. ; за наук. ред. О.В. Чеботарьової, О.І. Мякушко. Київ : ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 558 с.

10. Кравченко О.О., Міщенко М.С., Левченко Н.В., Резніченко І.Г., Чупіна К. О., Молоченко І.А., Бойко О.М., Загоруйко В.А. Соціально-психологічна

реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами: інноваційні технології природотерапії : монографія. Умань : Візаві, 2020. 144 с.

11. Кузенко О. Й. Корекційна педагогіка. Навч. посібник. Київ: Новий Світ-2000, 2025. 214 с.

12. Методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти щодо визначення освітніх труднощів і рівня підтримки в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/Metodychni-rekomendatsiyi-dlya-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osvity-shhodo-vyznachennya-osvitnih-trudnoshhiv-i-rivnya-pidtrymky-v-osvitnomu-protsesi-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osvity.pdf>

13. Миронова С., Михальська С. Науково-прикладні дослідження і проекти в спеціальній та інклюзивній освіті : навч. посіб. Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2024. 127 с.

14. Профілактика та корекція відхилень поведінки : навч.-метод. посіб. / укл. Лариса Мафтин. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 368 с.

15. Савчук Н.А., Хомік О.М. Ефективність електронних освітніх ресурсів для реалізації дистанційного навчання студентів з особливими освітніми потребами (на прикладі Lms Moodle та Microsoft Teams). *Освітологічний дискурс*. 2021. Том 34. № 4. С. 173-195.

16. Сергійчук О.М., Багно Ю.М., Плужник О.В. Основи корекційної педагогіки: навчально-методичний посібник / за ред. О.М. Сергійчук. Переяслав : Видавництво, 2020. 224 с.

17. Учні початкових класів із особливими освітніми потребами: навчання та супровід : навчально-методичний посібник/ [Л. І. Прохоренко, О. О. Бабяк, В. В. Засенко, Н. А. Ярмола]. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 160 с.

18. Учні початкових класів із порушеннями слуху: навчання та розвиток : навчально-методичний посібник / С.В. Кульбіда, С.В. Литовченко, В.В. Жук, В.В. Литвинова. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 144 с.

19. Чеботарьова О.В. Учні початкових класів з порушеннями інтелектуального розвитку навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 128 с.

20. Чекаль Л. М. Інновації у роботі вчителя початкових класів. Виклики і реалії НУШ: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, Україна, 14 квітня 2020 року). Львів : Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020. С. 157- 164.

21. Whitburn, B., Thomas, M.K.E. (2021) A right to be included: The best and worst of times for learners with disabilities. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 23 (1), pp. 104- 113. <https://doi.org/10.16993/sjdr.772>

Інформаційні ресурси

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214519#Text>
2. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Електронна бібліотека НПУ імені М.П. Драгоманова. URL: <https://udu.edu.ua/> <https://udu.edu.ua/>
4. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Освітній портал "Освіта.UA". URL: <http://osvita.ua>
6. Освітня платформа Прометеус: URL: https://prometheus.org.ua/?utm_source=sendy&utm_medium=email&utm_campaign=email-header
7. Сайт Всеукраїнського фонду «Крок за кроком». URL: www.ussf.kiev.ua
8. Сайт Інституту спеціальної педагогіки НАПН України. URL: www.ispukr.org.ua
9. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-102020.pdf>
10. Українська педагогіка. URL: <http://ukped.com>
11. Український інститут когнітивно-поведінкової терапії URL: <https://i-cbt.org.ua/>

К 66

Корекційна педагогіка : методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньої програми «Освітні, педагогічні науки» (Інклюзивна освіта) галузі знань А Освіта спеціальності А1 «Освітні науки» денної та заочної форм навчання / уклад. Н.А. Савчук. Луцьк: ЛНТУ, 2026. 64 с.

Комп'ютерний набір та верстка

Надія Савчук

Редактор

Надія Савчук

Підписано до друку _____ 202_ р. Формат 60x84/16. Папір офс.
Гарн. Times New Roman. Ум. друк. арк. 3,25.
Тираж 50 прим.

Інформаційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75
ЛНТУ